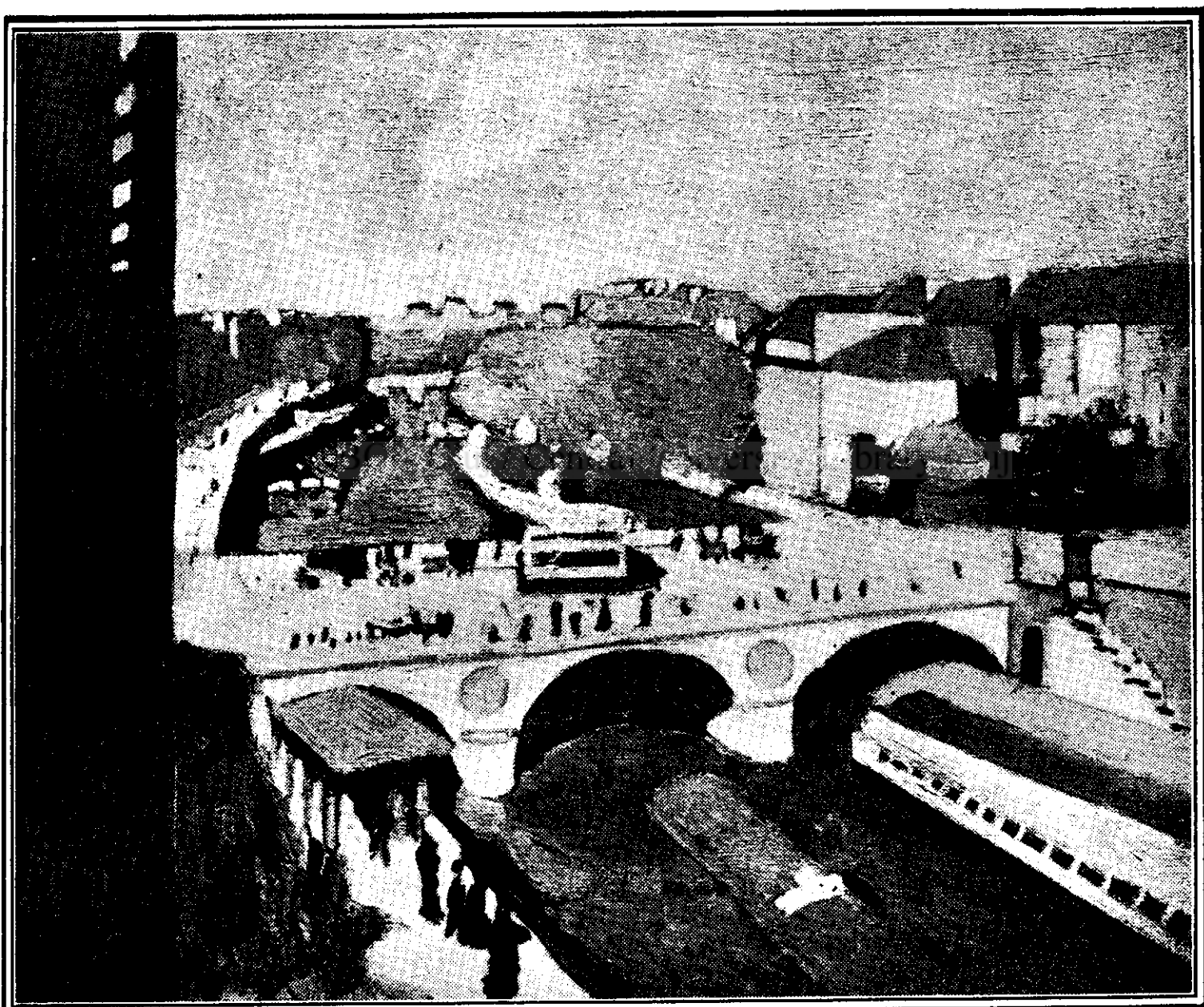

UNIVERSUL LITERAR

HENRI MATISSE: PONT SAINT-MICHEL

În acest număr: LUCIAN BLAGA, DRAGOȘ PROTOPOPESCU, EMIL ISAC, PETRARCA, J. LEONARD, SYLVIUS ROLAND, F. ADERCA, L. BAIDAF, VINTILĂ PARASCHIVESCU, I. BĂILĂ, N. MILCU, EUGEN VICTOR, SYLVAIN LEVI, P. IGIROȘIANU, B. CECROPIDE și N. N. TONÎTZA.

An. XLII, No. 50.
12 Decembrie 1926.

Lei 5.

Unui frate din Africa

Scumpul meu frate, tu, ce dormi în nisip,
Și porți povara pe spete de tristă camelă,
Lasă să te învidiez, deși mă poartă Expresul,
Și să-ți ador fesul.

Liniștea ta proastă, — ca pe-un înger, o admir,
Și învidiez Sahara ta lungă și lată.
— Ce folos de-atîta soare și de-atîta miros de trandafir,
Cînd mîna noastră a tuturor e sîngerată ?

La noi sunt statui, și multe-multe amintiri,
Cultura pînă la ceriuri se avîntă.
Străzi pline de bogății și străluciri,
Europa totuș plînge, și plînsul și-l cîntă.

Africa... tu sălbatecă, tăcută, dar bună,
Și tu om de-acolo, dă-mi somnul tău de sub palmieri,
Dă-mi dulceața smochinei tale, dă-mi clara ta lună,
Să uit furtuna de sînge a Europei de ieri,
Să aud ciutînd iar îngerii în Cer.

EMIL ISAC

Pentru viața Madonei Laura

PETRARCA

SONETUL I

Cere milă pentru starea-i, și mărturiseș-
te, căit zădărnicia iubirii sale

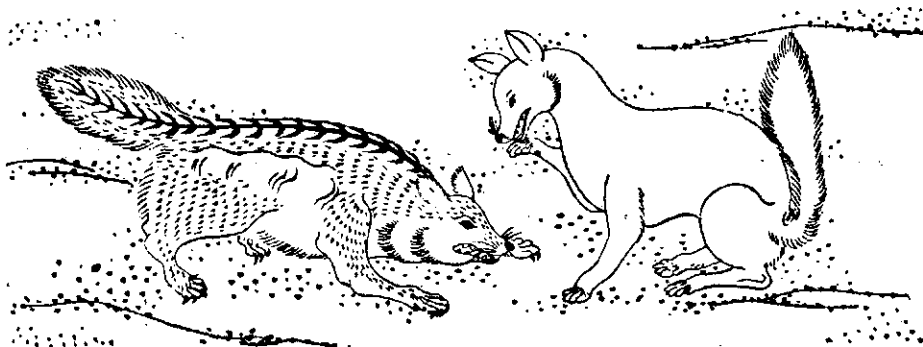
Voi, ce-ascultați rimatele-mi cuvinte,—
cari prin suspin hrăniră-a mea simțire
din prima-mi tinerească rătăcire,
pe cînd eram un om cu altă mîntre ;
Și'n ce fel plîng și vorba-mi clocinte,
cuprinse'ntre speranță și mîhnire
dacă cumva pricepeși ce-i iubire,
sper mila voastră 'ndată să m'alinte.
Dar totuși văd căntregului norod
prilej de vorbă fui, încât oricînd
de mine însumi mie mi-e rușine.
Căci visului rușinea-i al său rod,
și-acum, căit mă lumineai în gând :
un vis zadarnic lumea'n loc aține !

SONETUL XXII

Străbate locuri solitare ca să nu des-
copere iubirea pe care o poartă Laurei,
dar în totdeauna e întovărășit de Amor.

Stînger străbat prin câmpuri solitare
cu pași înceți, în gânduri adâncit ;
iar cehii'n grabă mi-i întorc seârbit
cînd urmă omenească'n drum mi-apare.
Vai, nu găsește alt sprijin de scăpare
de văzul, lumii-asupră-mi așintit,
căci înăuntru ard și-s chinuit
cum vede-oricine'n trista mea purtare.
De-acu'nainte cred că munți și văi
păduri și ape-adânci știu cât de greu
m'apasă viața, — lumii neștiută ;
Dar orișicînt străbat prin aspre căi,
Amor la drum tovarăș mi-e mereu
vorbind de ea cu vorba lui plăcută.

trad. J. LEONARD

Crima lui Gheorghe Ispas

...Era ultimul proces din sesiunea aceea, Acuzatul, un bătrân cu figura blândă, încadrată de o barbă mare argintie părea doborât de durerea ce-i măcina sufletul.

Ședea posomorât între cei doi jandarmi și privea înfrigorat prin sală.

Mai fusesem jurat. Imi trecuse pe dinaintea o mulțime de vinovați: Unii cinici și desgustați, alții umiliți și desnădăjliți. În inimile unora încolțise căința și plângeau fapta ce-o săvârșiseră, iar în ochii altora plutia nepăsarea crimei.

Dar acest bătrân m'a interesat dela început și aproape fără să vreau, am început să-l urmăresc, căuțiând să-i ghicesc gândurile și să-i citesc în suflet.

Când Președintele Curții îl întrebă, cum îl cheamă, ce vârstă și ce locuință are, unchiașu se sperie cu totul; apoi își roti privirea prin sală și răspunse încet, cu vocea tărăgănată:

— „Păi... Gheorghe Ispas... din Cocoarele... de vârstă oi fi ca la șaizeci de ani...” și tăcu fixând un punct în depărtare.

Ascultarăm actul de acuzare, spusele martorilor și din toate acele forme de procedură penală, rețoca cea mai grozavă crimă: Gheorghe Ispas, într-o Duminică, după ce băuse la cărciuma din sat, se întorsese acasă și omorase cu un topor, pe singura sa fiică sfărâmându-i capul.

Criminalul recunoscuse faptul de la primele cercetări, dar nu mărturisise ce-l împinsese la aceasta.

Pentru mine, crima lui Gheorghe Ispas nu avea altă motivare decât un moment de nebunie, căci toți martorii povestiseră cât de mult își iubea bătrânul copilă.

Priveam pe inculpat. În tot timpul instrucțiunii orale rămăsese liniștit parcă procesul nu-l privea pe el.

De odată președintele îl întrebă: — „Ei Gheorghe Ispas ai auzit de ce ești învinuit? Ce ai de spus ca să te aperi?”

Gheorghe Ispas îl privi lung și bolborosi: — „Nimic... am omorât-o și trebuie să fiu osândit!”

Acest răspuns nu-l mulțumi pe magistrat, căci stăruie: — „Bine... bine... dar ce te-a împins să făptuești un omor atât de grozav?”

În sală nu se auzea nici un șgomot.

Unchiașul rămase pe gânduri, apoi se uită la jurați. Jurații se uită la el.

În ochii lor citi ca un îndemn plin de milă și atunci, cu dosul palmei își șterse lacrimile și cu glasul înecat de plâns, începu să vorbească:

— „Vreți să știți de ce am omorât-o?...”

„Mai bine mi-ar lua Dumnezeu glasul... dar fiindcă legea cere să v'o spui... m'eți asculta și m'eți judeca...”

„...Nu o aveam decât pe ea... și frumoasă ca ea și mândră, nu mai era alta în sat la noi la Cocoarele...”

„...Tineam la ea, ca la viața mea și ne duceam amândoi cu bine amarul, decând s'a răpus, Ancuța nevastă-mea...”

— „De frumusețea Smarandei, se dușese svon și în satele vecine și toți plăcării îi dădeau târcoale... Ba Duminica la horă, veneau din toate satele și se luau chiar la ceartă între ei, care să se prindă în joc lângă ea.

„Mi se umplea sufletul de lumină când o priveam jucând și glumind cu fiecare...”

„Era semeață și curată ca o floare de măr și viața noastră trecea așa, liniștită... eu cu munca câmpului și ea cu grija casei...”

„De multe ori, seara stând pe prispă, mă gândeam cu bucurie la ziua când

Smaranda are să se mărite, căci merca mi-o cereau feciorii de nevastă, dar fata plângea și imi spunea că nu-i vrea.

„In anul ăsta, iar mi-o ceruse Ilie a lui Neacșu, flăcău voinic și cu stare, dar Smaranda nici pe Ilie nu l'a vrut...”

„Toată ziua mă țineam de capul ei... Ia-l Smarando pe Ilie, că-i băiat bun... ia-l că s'a îndrăgii de tine și e și bogat... dar la toate ale mele ea imi ședea urzuză și plângea că nu-i e de măritat...”

„Imi era ciudă rău pe fată și nu știam ce să mai fac ca s'o înduplec în spre bine...”

„Într'o seară când mă întorsei acasă, auzii șoapte în odac și de odată imi trăzni prin cap, că fata mea are un ibovnic și de aceea nu vrea să se mărite...”

„Intrai înfuriat în casă, dar Smaranda era singură în întineric și se juca cu Lăbuș ce sta culcat lângă ea...”

„Și timpul a trecut așa, boerilor, peste viața noastră liniștită până la Duminica blestemată...”

„Era horă mare, Smaranda roșie ca o cireșă, jucase tot timpul cu Ilie a lui Neacșu; iar când se rupse hora, plecă devală cu Ilie, care o strângea de mijloc și-i îndruga ceva în taină că fata mea râdea toată...”

„Eu rămăsesem la cărciumă și de bucurie dădeam peste cap ciocănașe cu rărachiu. Imi ziceam: bine că s'a hotărât... o să-l ia pe Ilie... și o să văd și eu la casa ei. Și am băut așa... până târziu.

„Imi aduc aminte, că eram tare vesel când am luat-o și eu de vale spre casă...”

„Când am ajuns, se înoptase deabinele...”

„În casă, lumină. Când să intru, au!

gemete. Rămăsei pe loc. Lângă ușă era o fereastră. Mă uit peste un ștergar ce era atârnat la geam și... Doamne sfinte! Ce văzui?

„Smaranda... în brațele diavolului!”

„Da, boerilor, diavolul era ibovnicul ei... pentru el nu se mărita ea!”

„Am rămas uluit și am privit nemișcat toată spurcăciunea. De ce n'am orbit în clipa aia?”

„Fata mea se sbătea în brațele diavolului și gema de plăcerile dragostei necurate, iar dracu se schimbă în pielea câinelui nostru din ogradă...”

„Când m'am lămurit, am simțit deodată că s'a rupt ceva în mine... și la gândul că fata mea în loc să se iubească cu un om, se legase cu dracul într'o dragoste păgână și ne mai văzută... m'am hotărât deodată să-i omor pe amândoi și să șterg rușinea asta mare, căzuță peste casa mea de creștin!”

„În ochi mi s'a suit deodată o flăcărie roșie... am luat toporul din ogradă... și nu știu ce s'a mai întâmplat...”

„Târziu când mă legau jandarmii, m'am trezit și am văzut-o pe Smaranda cu capul sfărâmat și la picioarele ei, diavolul, care se tăvălia, cu bale la gură, în svârcolirea morței...”

„Așa am curățat casa mea de diavolul care se ascunsese în corpul lui Lăbuș... așa am spălat rușinea ce căzuse peste trupul fetei mele... sunt vinovat... vinovat cumplit... mi-am omerat copilă... și va să-mi fac osânda, pentru fapta mea...”

Gheorghe Ispas tăcu. Două șiroaie de lacrimi se prelinse peste obrajii lui supți de suferință.

Mărturisirea bătrânului o ascultarăm înfrigurați. Toți înțeleseserăm grozăvia.

Gheorghe Ispas fu achitat în unanimitate.

VINTILA V. PARASCHIVESCU

HENRI MATISSE: STUDIU

PĂGINI STRAINE DIN TRESCUTUL ȚĂRII

Din Moldova lui Constantin Moruzi (1778-1782)

DOCUMENTE CONTEMPORANE

În Noembrie 1777, când privirile în-iregei Europe erau fixate asupra evenimentelor din noul continent, unde se plămădia independența Statelor-Unite, gazeta mult răspândită din Leyda, „Nouvelles extraordinaires de Leyde” publică, în suplimentul său din 14 a acelei luni, modesta notiță din Constantinopol, cu data de 3 Octombrie :

„Achmet-Bey, mare comandant al cavaleriei al Înălțimei Sale, a părăsit de curând Capitala noastră, pentru a inspecta magazinele aflătoare în lungul Dunării și a lua măsuri ca acestea să fie prevăzute cu munițiuni și provizii. Acest ofițer e purtător de 14 brevete de comandant și de 3 hatisherife sau ordine ale Sultanului, de cari trebuie să se servească, după câte se afirmă, pentru oarecari scopuri de foarte mare importanță, conform instrucțiunilor primite de la Înălțimea Sa”.

Lacozimul acestei banale informațiuni ascundea preliminările unei drame, pe cari diplomația cabinetelor europene, obișnuită cu subtilitățile stărilor de cancelarie, era neputincioasă să le desprindă. Unul din aceste 3 hatisherife, destinate pentru „scopuri de foarte mare importanță”, cuprindea sentința de moarte împotriva lui Grigore Ghika, Domnul Moldovei...

Zece zile mai târziu, această sentință era fidel executată de Capigiul dela Bender... Răsunetul, în Europa, al tragediei din piața Beilicului de la Iași fu puternic, și ecoul acestei crime se perpetuă până în a doua jumătate a anului următor...

Succesor al acestui nefericit Prinț e numit Constantin Moruzi, fost mare Dragoman al Porții, cu un trecut foarte accidentat, abil mânuitor al condeiului, orgolios la culme de opiniile măgulitoare pe cari regele Prusiei Frederic cel Mare, le exprimă, în repețite rânduri, la adresa lui. Protejat de puternicul monarh german, viitorul Domn al Moldovei, care nu cunoaște oscilațiunile sentimentului, va urca treptele tronului, precedat de reputația întemeiată de om ce nu respectă decât o singură suveranitate : pe cea a aurului.

În cursul acestui articol vom extrage, în deosebi, știri și notițe referitoare la acest Prinț, cu mâna veșnic întinsă spre bacșisuri, dintr-o gazetă care, zece ani înaintea marelui revoluții franceze, era monitorul politic al Europei, răspândită în toate capitalele vechiului continent, inspirată adesea de cancelariile europene și ecoul, uneori, al indiscrețiunilor Curților din Occident, „Gazette des Deux Ponts”.

Tipărită în orașelul cu același nume din Palatinat, acest periodic bisăptămănal, plasat în plin centrul de observație al Europei, își menține cu sacrificii mari pentru acea epocă reputația de „anunțătorul cel mai exact” al acestui continent.

În numărul său din 1 Decembrie 1777, citim următorul extras dintr-o scrisoare din Viena, de la 12 Noembrie :

„În așteptarea noului Prinț, care e căsătorit cu sora nefericitului Ghika, un sfat de boeri a fost numit pentru administrarea țării, Noul Hospodar va datori tronul, pe care e chemat să se urce, sângelui cumnatului său”.

Iar la 25 Decembrie, aceiași gazetă fixează, în conciziunea brutală a unei

fraze, o latură a caracterului despotice al lui Moruzi-Vodă :

„E inutil să spunem că noul Prinț al Moldovei, sclav laș, ridicat de Curtea Otomană la demnitatea de Hospodar, justifică asasinatul predecesorului său, pe care nu-l găsește de loc atroce”.

În rândurile cari urmează, extrase din revista lui Linguet, „Journal politique et littéraire” de la Bruxelles, din 15 Ianuarie 1778, pagina 56, anticipând asupra vexațiunilor pe cari 4 ani de-arândul le va cunoaște Moldova, răsună glasul profetic al celebrului polemist :

„Noul prinț al Moldovei a fost primit în audiență de Sultan, și, după ce i s'au acordat toate onorurile cuvenite demnității sale, a plecat la Iași, la 11 a lunii curente, pentru a lua tronul în stăpânire. Sunt îndoeli că-l va putea păstra vreme îndelungată. Lui se datorește arestarea domnului de Saul, confidentul nefericitului Ghika. Hospodarul actual e considerat ca autorul diferendului care există azi între Rusia și Poartă... Demnitatea aceea, pe care nu se știe cât timp o va ocupa, l-a costat 1500 de pungi sau 800 de mii de piaștri, și bine înțeles, poporul pe care e chemat să-l guverneze, va trebui să-l despăgubiască de această sumă”.

Un ecou al informațiunii precedente, accentuat, cu o acuzare gravă, de domeniul hipotezei însă, îl găsim în publicațiunea trimensuală din Geneva, „Journal historique des principaux événements”, nr. 2, dela 20 Ianuarie 1778. Iată pasagiul unei scrisori din Varșovia, cu data de 20 Decembrie 1777 :

„Ofițerul (?) numit de Înălțimea Sa pentru a înlocui pe nefericitul Ghika, a sosit la Iași și a luat stăpânirea principatului său. Cu toate talentele cunoscute ale noului Prinț, și a abilității sale politice — dovedită în tot timpul cât a exercitat funcțiunea de prim Dragoman al Por-

ței — nu se știe dacă se va bucura multă vreme de favoarea Sultanului”.

Acestui Hospodar i se impută asasinarea predecesorului său ; el a sfătuit Poarta de a se aduce la Constantinopol pe medicul și copiii nefericitului Prinț”.

O altă gazetă, din sudul Franței, „Le Courier d'Avignon” îi inflige, în numărul său din 27 Ianuarie 1778, un epitet sever, cu care-l califică corespondentul său din Hamburg, la 8 Ianuarie :

„Prințul asasinat al Moldovei a fost înlocuit cu o creatură a Muftiului. Cu sânge rece va ocupa locul predecesorului său, fără a se gândi la primejdiile cari îl înconjură”.

Prima grijă a acestei creaturi, înscăunat pe tronul pătat încă de sângele lui Grigore Ghika, va fi să poarte o mână distrugătoare asupra modestelor instituții de cultură și întreprinderi industriale, pe care acest prinț le fondase la Iași și în câteva centre mai importante din Moldova.

Doritor de a înzestra țara cu o industrie rudimentară de sticlărie, Ghika adusesse lucrători specialiști din Boemia și Polonia. Or, în felul său înverșunat de a șterge din memoria locuitorilor numele predecesorului său, Constantin Moruzi ordonă izgonirea din țară, în toial unei ierme cumplite, a acelor câteva zeci de familii germane, cehe și poloneze.

„Gazeta Polska” din Varșovia ne dă, în numărul său din 18 Februarie 1778, următoarele detalii asupra expulzării în masă a lucrătorilor din nordul Moldovei :

„O scrisoare din Lemberg din 29 Ianuarie anunță sosirea în acel oraș a unui numeros grup de bavarezi, lucrători sticlari, izgoniți din Moldova de noul Hospodar Costaki Moruzi, întronat de curând. Crima de care sunt învinovați acești nefericiți, e de a fi fost pionieri unei modeste industrii în acea țară tributară străinătății pentru obiectele de primă necesitate”...

Într'un pasagiu dintr-o scrisoare din Hamburg, pe care o publică „Journal politique et littéraire” de la Bruxelles, la 5 Martie 1778, revine ca un leit-motiv

Ingenunchere

Azi noapte,
Mi-a plâns în suflet lacrima lunii.

Gândului, am prins cunună petalele de umbră-albastră
Și'n vârful degetelor prinzând, făclii, stelele care picau de sus.
Pe iazul amintirilor am căutat, adânc, iubirea noastră.

Plopii melancolici își leagău pe vânt mătânile de ntuneric.
Din sghiabul de sub pleoape culeg, mănunchi, sărutările tale moi
Și ca un cioban nebun ce-și paște turmele de umbră,
Visc la tine, căutând sub lună trifoiu'n patru foi.

Fiindcă mi-a plâns în suflet, — lacrima lunii..

În mine râsul se rostogolește ca bulgării de humă pe un sicriu,
În umeri vântul mi-a crescut ghirlande mari de umbră
Și'n suflet simt cum niște necet,
Încet,

Ca într'un pustiu...
Genunchii mi se frâng și chem prelung ca 'ntr'o odae părăsită.
Din trecutul tânăr adun sfielnic visul
Petale cu petale,
Acum mi-i sufletul o fluturare mută și albă de batistă
Și'ncovoiat.
Pe mâna mea sărut dureros
Amintirea mâinilor tale..

N. MILCU

nota particulară a caracterului impulsiv al domnului Moldovei :

„Noul Hospodar al Moldovei guvernează cu multă severitate”.

O scrisoare din Iași — un adevărat eveniment pentru acea epocă, în care știrile privitoare la țările românești sunt trimise presei Occidentale prin canalul Vienei, Brașovului sau Lembergului — adresată periodicului „Gazette des Deux Ponts”, datată din 15 Octombrie 1778, și publicată în nr. de Sâmbătă, 21 Noiembrie 1778, pagina 755, al celui ziar, zugrăvește sub forma ironiei pariziene, profundă și mușcătoare, imaginea fostului interpret de la Curtea Otomană căruia i-au fost incredințate, în schimbul auru-lui său, destinele Moldovei :

„Blândul și veneratul Prinț Constantin, Hospodarul nostru, care domnește în plină glorie după moartea violentă a predecesorului, asasinat, cu multă dreptate, din grija și ordinul sublimei Porți, întrebuințează, din înălțimea tronului, aceleași mijloace cari i-au îngăduit ca să-l ocupe. Acest bun suveran dă zilnic credincioșilor săi Moldoveni noi dovezi de respectul pe care-l nutrește vechilor sale principii de rigoare și de mărinimie sufletească.

„Chiar în cursul acestei săptămâni a avut bunătatea să asiste la executarea a doi boeri din împrejurimile Capitalei, pe cari, cu multă severitate, a ordonat să-i decapiteze. Puțin mai târziu, setea de dreptate fiind potolită, s'a mulțumit să condamne alți patru boeri, de asemenea foarte bogași, la munca perpetuă în minele de sare.

„Toți acești domni erau suspectați din cauza măi ales, a bogăției lor, și învinovați de a întreține relațiuni cu dușmanii Porții Otomane; firește, o asemenea bănuială merită indiscutabil să fie ispășită prin cele mai crude suplicii.

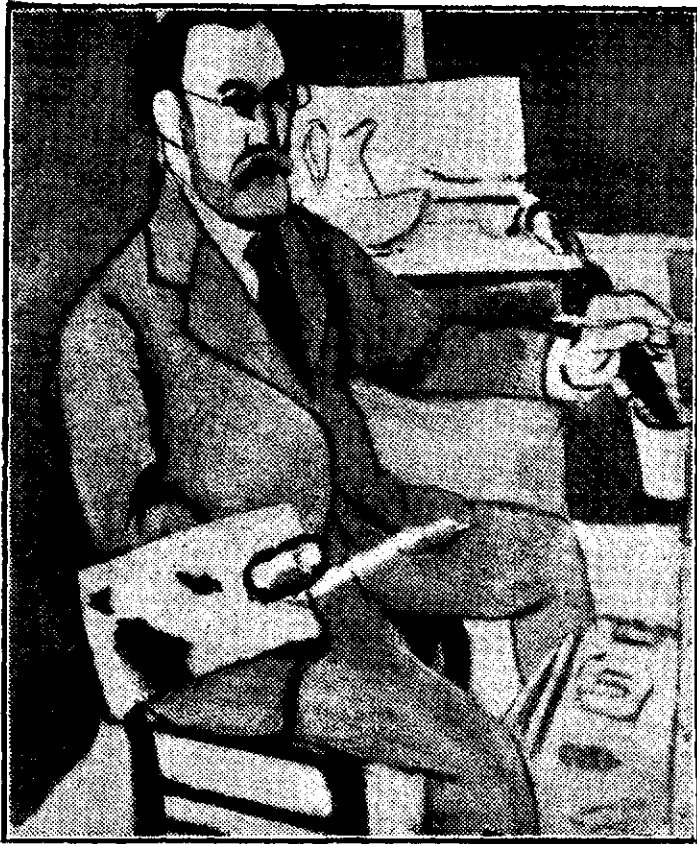
„De altfel — inutil să mai amintim aceasta — după legile foarte echitabile ale acestei țări, bunurile celor condamnați la moarte sau la exil, ori cât ar fi ele de imense, sunt confiscate în totdeauna, după cum se și cuvine de drept, în folosul Hospodarului, care a condamnat pe acești acuzați cu stare”.

Netăgăduit, această scrisoare e opera vre-unui francez stabilit în Moldova, și familiarizat cu doctrinele politice ale lui Montesquieu și Rousseau, la ordinea zilei în Occident.

Acestei scrisori îi urmează alta, dotată din Iași, 6 Noiembrie 1778, și publicată de „Gazette des Deux Ponts” în nr. său 100, de Sâmbătă, 12 Decembrie 1778, pagina 801 :

„Gratosul nostru, Suveran, Constantin, Hospodar al Moldovei, demnul și foarte respectatul nostru Prinț, și-a făcut, se zice, dușmanii puternici la sublima Poartă, pentru a fi decapitat în mod uman doi dintre principalii boeri ai țării și pentru a fi condamnat pe alți patru la munca în ocnele de sare, și aceasta pentru că bunul nostru Domnitor nu-i de cât șeful moldovenilor, de viața cărora numai sublima Poartă poate dispune și nici de cum acela care din mila ei, a fost investit cu demnitatea de Hospodar.

„Aceste dispoziții ale Curții din Constantinopol par cu atât mai verosimile, cu cât în ultimul timp Prințul Constantin e foarte neliniștit și nu mai îndrăznește să facă un singur act de dreptate nici să mai ocupe agreabila dexteritate a călăilor săi. Versalitatea Curții înălțimei sale e de neînțeles. Prințul Constantin era foarte protejat acolo; el s'a călăuzit în totdeauna de maximile sfinte și, fără îndoială, juste ale sublimei Porți, pe căr i-a stat în puțină s'a făcut respectat prin asprimea ordinelor sale și severitatea excesivă a pedepselor pe cari le decreta

HENRI MATISSE : AUTOPORETRET

și a căror executare avea dulcea satisfacție să o savureze cu nesațiu. El, care își dădea toate ostenele cu puțină pentru a place domnilor săi protectori, iată-l la rândul său neglijat, abandonat de nobilile sale protecții și, dacă trebuie să credem zvonurile ce sosesc la noi, amenințat cu cea mai tristă soartă. Căci, din moment pe Poarta nu se mai interesează de el, nu va mai găsi un prieten în Moldova, unde a avut nenorocirea sau nedibăcia să se facă detestat, și unde se crede că e în ajun de a fi despuțat în mod irevocabil de demnitatea Sa”.

Admonestat de Sultan, Prințul Moldovei va întreține la Constantinopol o legiune de discipoli, submultipli credincioși ai stăpânului, colportori de fel de fel de intrigi pe seama boerilor țării, impermeabili la „civilizația” cum o înțelegea Domnul lor. O eră de suspiciune și condamnări expeditiv începe cu anul 1779 pentru Moldova, și care nu se va termina decât cu mazierea Prințului.

În nr. din 26 Ianuarie 1779 al jurnalului „Gazette des Deux Ponts” citim următorul fragment dintr-o scrisoare din Constantinopol din 21 Decembrie 1778 :

„Am aflat acum câteva zile că blândul și dreptul Căpitan Pașa a decapitat în Moldova 5 boeri, pentru a-i învăța să nu se amestece în afacerile cari nu-i privesc de loc. Acest brav căpitan fusese înștiințat că acești boeri întrețineau o corespondență secretă cu Rușii, și pentru a împiedica continuarea acesteia, a socotit că mijlocul cel mai sigur e să le taie capetele”.

Tot din grija Hospodarului — neliniștit asupra viitorului său și dorind de a-și apropia cât mai neîntârziat avutul boerilor — o comisiune de anchetă va sosi la Iași, pentru a examina conduita acestora, de acum zece ani, începutul celui din urmă război ruso-turcesc.

O scrisoare din Stockholm datată dela 19 Ianuarie 1779 și publicată de „Gazette

des Deux” la 9 Februarie, conține, între altele, pasajul următor :

„Ultimile știri sosite în această Capitală de la Constantinopol spun că sublima Poartă va trimite în curând o comisiune la Iași pentru a examina conduita trecută a Divanului Moldovei. Se crede că înălțimea Sa are motive puternice de a suspecta acest Divan de-a fi întreținut relațiuni secrete cu Rușii; astfel, se susține la Constantinopol că executarea a 5 boeri moldoveni din ordinul lui Căpitan-Pașa era întemeiată. Deunăzi au fost aduși la Constantinopol alți 3 boeri, bănuți deasemenea de a întreține o corespondență directă și asiduă cu Rușii. Aceste știri ne inspiră îndoială cu privire la tratatul de pace încheiat, se zice, pentru 10 ani, între Poartă și Rusia”.

Nemulțumit cu aceste persecuțiuni exercitate împotriva păturii sociale celei mai de căpetenie, aranjate cu multă dibăcie și duplicitate la Constantinopol de către ciracii Prințului, cari gravitează în orbila Marelui Vizir, Constantin Vodă îndreaptă fășiș bateriile urei sale contra boerilor, sub forma unui regulament drastic, privitor la îmbrăcămintea femeilor lor, îmbrăcămintea care, în toate epocile, a servit de infailibilă cotă socială.

Iată acest document, desprins din „Gazette des Deux Ponts” de la 8 Aprilie 1780 :

„Aflăm din Iași că Prințul Moldovei, Constantin Moruzi, a interzis în toată Moldova, în mod foarte sever, femeilor boerilor purtarea — ca altă dată — de haine brdate cu aur și argint, pentru a se putea distinge prințesele de celelalte cucoane și femei nobile.

Pe viitor, nu va fi permis decât prințeselor să poarte vestimente de mătăasă, brdate cu aur și argint.

Acest regulament pricinuește multă nemulțumire printre boerii și nobilii Moldovei, cari, de altfel, urăsc pe prințul lor,

I S T O R I E

de SYLVIUS ROLANDO

fiindcă acesta caută să le răpiască privilegiile și libertățile lor”.

În numărul din 5 August 1780, „Gazette des Deux Ponts” într-o scrisoare de la frontierele Poloniei, după ce vorbește de pregătirile ce se fac în Bucovina pentru primirea împăratului Iosif al II-lea, de prosperitatea acestui ținut sub coroană habsburgică, termină cu următorul pasaj :

„Numărul locuitorilor Bucovinei crește mereu ; mulți moldoveni, opresați de Prințul lor, trec frontierele și vin să se stabilească în această provincie”.

În anul următor, încurajat de confirmarea mandatului său pe alți 3 ani; Prințul va duce războiul împotriva poporului său pe două fronturi, la cei doi poli opuși ai erarhiei sociale : boerii și țărani. sub pretextul străvezii de a împiedica capitalurile țării să emigreze în străinătate, și de a favoriza producția vinicolă indigenă, Constantin Vodă va închide porțile țării rachiului, în care țărănimea, înăcrită de nevoi și ajunsă la limitele extreme ale facultății sale contribuive, caută refugiu, mângâere și nitare.

O scrisoare de la frontierele Moldovei, fără dată, publicată de „Gazette des Deux Ponts” la 7 Iulie 1781, ne dă următoarele informații privitoare la acest ordin :

„Aflăm din Moldova că Hospodarul a crezut nimerit să interzică intrarea rachiului în această provincie, în speranță că, în acest mod, va economisi sumele considerabile pe cari procurarea acestei băuturi favorite a poporului face să treacă în Podolia, de unde se importă, și pentru a procura în același timp un mai mare debit de vinuri din viile țării ; însă, e de prevăzut că țărani, văzându-se lipsiți de ceia ce iubește mai presus de toate, se va stabili acolo unde va găsi această băutură, și că județele Hotin și Bender, care nu sunt supuse acestei ordonanțe, vor profita de această interdicție pentru a face contrabandă, sau pentru a atrage acolo pe amatorii acestei băuturi”.

După 12 luni dela publicarea acestei notițe — în care timp nu se mai vorbește de vijeliosul Domnitor al Moldovei, — înamtea expirării mandatului său, la 30 Iulie 1782, „Gazette des Deux Ponts” anunță printr-o scrisoare din Constantinopol, de la 13 Iunie, desțutirea Prințului Constantin Moruzi :

„Sublima Poartă a anunțat la 3 a acestei luni depunerea Prințului Moruzi, Hospodarul Moldovei, care nu s'a bucurat de această demnitate decât aproape 5 ani. A doua zi marele vizir a numit în această demnitate pe Alexandru Mavrocordat, fiu al răposatului Constantin Mavrocordat, în vârstă de 30 de ani.

Iar în suplimentul său nr. 54 din August 1782, aceeași gazetă publică la pag. 133—134 o scrisoare din Transilvania, de la 22 Iulie :

„Un călător care a trecut din Iași în Polonia a adus știrea că Hospodarul Moldovei, Moruzi, adunase prin stoarcerea sale 8 milioane de piaștri în cei 4 ani cât a guvernat această provincie, și că Marele Vizir găsisse foarte convenabil de a intra în tezaurul Sultanului o astfel de sumă, luând ca pretext plângerile nobilimei moldovei și ale poporului.

Boerii îl urau pentru că tăiasse capul unei persoane de distincție, care îndrăznise să se plângă de execuțiunile Prințului ; poporul îl detestă pentru că-l lipsise de alcool. Un alt motiv al depunerii sale e că Poarta, datorind prințului Mavrocordat o sumă de 300.000 piaștri, marele Vizir s'a gândit să acorde acestui prinț un post care în 4 ani poate produce 8 milioane ; în acest chip Prințul nu va mai reclama creanța sa.

„Prin această manoperă inteligentă,

„Laplace fait justement remarquer que pour une intelligence connaissant toutes les causes et sachant les soumettre au calcul, la science des probabilités s'évanouirait faute d'objet. Une telle intelligence saurait tout prévoir et ne se tromperait jamais. Elle dirait avec certitude que, quand nous mettons la main dans une urne contenant des boules des diverses couleurs de quelle couleur sera la boule retirée et quand un enfant vient de naître l'heure où il devra mourir. (Gustave Le Bon).

La început a fost cuvântul și cuvântul era la Dumnezeu și Dumnezeu era cuvântul...

Dar gândul lipsia...

Și în netocmeala genunei, și în adâncul adâncului, peste fața nimicniciei și golul intruchipării, când clipa se confunda cu infinitul și totul cu nimicul, când nu era nici lumină nici întuneric, nici pace nici valtoare, când în rostul nec existenței timpul și spațiul nu puteau avea înfăptuire,

atunci

în adevărul esenței, doar duhul cuvântului plutia, împrăștiat în nesfârșite puteri, fiecare alta și toate una singură.

Iar gândul lipsia, deși **total era hotărât** în vechia clipei și măsurat în starea infinitului, puterile fiind una altele vrămășe și toate la un loc armonice. **Și din vrămășia puterilor, din adevărul hotărârii și lipsa gândului** s'a imputerțenit în părația lui Dumnezeu odată cu statornicia începutului.

Un nor de foc s'a frânt în bucăți smintite în fuga lor pe căi anume și pe poiză care plutia pe o masă topită în dlocot s'a ales din adunarea apelor, mociroscul uscatului în care **din vrămășia puterilor, adevărul hotărârii și lipsa gândului** a luat naștere vieța și odată cu ea timpul și spațiul. Iar vieța fiind, s'a îmbrăcat în nesfârșite forme vrămășe : una altele și toate la un loc armonice. Mase amorfe de mucilagii, cele înzălate cu carapace măestrit sculptate, verdeată dela firul de iarbă până la păduri de ferigi și pomi cu rod, tot felul de mișcătoare, unele ascunse prin ape, altele furisate prin scoabele pământului, altele cucerind aerul, pești cu forme ciudate, târtoare monstruoase, reptile zburătoare, păsări mi-

marele Vizir a îmbogățit tezaurul Sultanului cu 8 milioane 300 mii de piaștri. Prințul Moruzi a obținut promisiunea unei retrageri splendide. La 22 a acestei luni s'a stabilit în noua sa reședință. Persoanele cari nu l-au iubit, nu mai au a se teme de el”.

Înămii Prințului afirmă, că, în palatul său luxos din cartierul Fanarului, în nopțile de insomnie din primele luni după dețonare, acesta petrecea ore întregi în fotoliul său cu ochii fixați în vag, cu degetele crispat, și evocând cu glas stăns și plângător : „Aurul meu ! Aurul meu !

L. BAIDAFF

Paris, Octombrie 1926.

nunate, mamifere îngrozitoare se urmărește, cu repeziune unele altora, în ordine anumită, produsă **de vrămășia puterilor, adevărul hotărârii și lipsa gândului**.

Și în împărăția lui Dumnezeu era ferocire și rai se chema ea, căci moarte fiind nu se cunoștea moartea iar vieța nu putea fi înțeleasă decât ca poruncă a cuvântului și a puterii lui deopotrivă pentru tot...

Dar raiul a fost prăpădit prin vrămășia puterilor, adevărul hotărârii și lipsa gândului...

Prin crăpăturile întunecate ale pământului, prin cavernile desite de pomi și stânci, prin viziunile părăsite de animale s'a neltit pierzania lui, pentrucă acolo a luat naștere ura, după cum în mocirlă vieța prinsese înfăptuire... Acolo se adunaseră, căutând adăpost și ascunzându-se ființe foarte ciudate, care gonite din domnia pomilor de către frații lor mai tari își pierduseră puterea și iuteala deopotrivă a celor patru picioare. Înalte, negre, în întregime acoperite de păr, cu capul mic bărbos, fruntea piezișă, fălcile ieșite și prevăzute cu colți puternici, fiecare având drept ornament câte o oadă slabă, ele se înțelegeau bine prin tinete și semne iar spre pază sau înfricoșare învățaseră să suiere ca șerpii încolăciți de pomi, să urle ca tigrii cu dinți de sabie ce pustiau ținuturile și chiar să bubuie ca tunetele ce scuturau văzduhul ca stâncile prăvălitate în prăpastii. Iar în peșteri au dat de piatră și din piatră au scos focul și prin foc, piatră și strigăte au pornit răzburarea...

Dar și răzburarea lor a fost statornică **de vrămășia puterilor, adevărul hotărârii și lipsa gândului** căci...

Într-o noapte o femeie, care ziua întregă luptase împotriva unui cap de șarpe ieșit din împletitura ramurilor unui pom bătrân de la intrarea peșterii și nici prin foc nu-l putuse alunga și nici prin piatră ucide, a avut un vis... Nimeni până atunci nu cunoscuse visurile și fiind cel dintâi, el a fost prețuit mai mult decât adevărul zilei trăite.

În somn șarpele i-a șoptit :

— Cât ești de frumoasă femeie și cât de puțin știi a prețui puterea frumuseții tale... Barba ta e mică și sânii tăi sunt mari... Ți-e coada slabă, dar are mișcări dibace... Lumina ochilor tăi strălucește ca două picuri de ploaie pe coaja crestată de timp a acestui bătrân copac...

Cât ești de frumoasă femeie !...

Părul te învelește în întregime ca mușchiul stânca cea neagră iar ghărele tale subțiri cer jocul mângâierilor !... De ce-ți târăști brațele pe pământ, când le poți îndrepta spre cer și pentru ce lupți împotriva mea, când ca și mine poți să suferi atât de frumos !...

Priveste-mă mai bine... Eu stăpânesc puterile vieții care ție ti le încredințez : din trupul meu înseruit se înțelege **frumosul**, venitul gurii mele se cheamă **adevărul** iar încolăcierea mea sătulă și trăndavă de crengi e **binele**... Iată cele trei puteri pe care ție ti le încredințez : **frumosul, adevărul și binele**... Prin ele prostul de bărbat care Adam se numește va deveni **judcător** adică om...”

Și a început veacul judecării după cum a vestit șarpele... la început om pe fiară judecând apoi om pe Dumnezeu și apoi om pe om, și chin se chema pro-

DAIMONION

XIV. — Sfârșit

PUTERI IMPERSONALE

dusul celor trei puteri încredințate omului de către șarpe: binele, frumosul și adevărul...

Și a urmat judecata în veacuri, oamenii crezând că nu se poate altcum, fără ea.....

Și sub puterea ei poruncită de **vrătmășia puterilor adevărul hotărârii și lipsa gândului** s'au produs războaie, răzvrățiri, omucideri, căci fiecare om era îndreptățit de adevărul, binele și frumosul pe care el singur le stăpâna mai mult ca ceilalți și cel căzut nu era ucis deindată ci chinuit mai înainte... căci nu moartea, ci chinul da fericirea judecătorului și astfel în împărăția șarpelui s'a cunoscut moartea nu prin moarte, ci prin chin....

Dar a venit un răzvrătit și astfel a grăit judecătorului:

— Ca să judeci, cunoaște-te pe tine însuși!

Și l'au otrăvit cu cucută.

Iar altul a zis:

— Nu judeca!...

Și l'au răstignit pe cruce.

Iar al treilea a gândit:

— Nimic nu se pierde, nimic nu se creiază....

Și l'au tăiat capul la ghilotină....

Și iar s'au pornit războaie, răzvrățiri și omucideri... Și mâinile judecătorului singur și ale tuturor împreună erau roșii de sânge și râsul lor era verde ca fierea otrăvită și hohotirea lor neagră ca destinul cel rău....

Și mii de ani s'a rostogolit pământul învelit în faldurile roșii, verzi și negre ale steagului judecății mii de ani scrâșnirea dinților a fost obrocită de risul verde al negrei hohotiri, mii de ani mâinile roșii sângerau, trupurile celor ce căzând tipau: cunoaște-te pe tine însuși... nu judeca... nimic nu se pierde, nimic nu se creiază....

Iar în cele trei stricăte, întru târziu s'a intrupat **fiul omului**, care în împărăția șarpelui a plecat spre cucerirea gândului....

Și l'au găsit în:

Vrătmășia puterilor, adevărul hotărârii și lipsa gândului cel dintru început..

Și găsindu-l, el n'a mai vrut să fie judecător....

Puternic prin gând, el s'a curățit de rușinea celor trei culori: a rosului, a verdei și a negrului, cu care-l împodobise șarpele....

Stănân deplin el a scos timpul și spațiul din intuiția simțurilor lui și cunoaște esența, nu prin ajutorul lor mijlocit.

Desrins de simțuri, el privește clipa, în care trecutul se confundă cu viitorul....

Liniștit el cunoaște opera marelui blestem: **nimic nu se pierde, nimic nu se creiază..**

El știe că tot ce a fost — dela viața unui val pe mare, până la moartea unui soare pe cer — a trebuit să fie, și tot ce-a trebuit să fie — răstignirea celui răstignit, moartea celui omorât, râsul încumetatului judecător — se repetă dela infinit și se va renaște la infinit, potrivit **vrătmășiei puterilor, adevărului hotărârii și lipsei gândului celui dintru început..**

Ia sfârșit a fost cândul și cândul era la fiul omului și fiul omului era gândul....

SYLVIVUS ROLANDO

Cluj, Octombrie 1926.

Demonicul ca principiu biografic, ca element inconștient de viață, stăpânește proeminent tinerețea lui Goethe, dar ca idee conștientă apare demonicul indeosebi în partea din urmă a vieții sale, în perioada post-clasică când bătrânul poet și gânditor își revărsa interesele contemplative în mașca fără de margini a unui universalism, în care clasicismul și romantismul se îmbină în ciudate și înțelepte alegorii, sau în adânci reprizări asupra oamenilor și a trecutului. În elaborarea conștientă a ideii „demonicului” l'a ajutat neapărat și acea fantastică teoretizare asupra puterilor sufletești stărnită odată cu romantismul.

Cât de important a fost „demonicul” în însăși viața lui Goethe a arătat în timpul din urmă mai cu seamă acel incomparabil cercetător și biograf al său pătrunzător până în stihurile vieții: F. Gundolf. În monografia sa vastă cât un monument papal, despre Goethe deosebește Gundolf trei puteri cari au determinat și au format viața și opera olimpicii: Daimon, Tyche, Anangke. „Fizionomia sufletească și poezia lui Goethe stau sub stăpânirea lui Daimon. Dar modul cum fizionomia aceasta, care se desfășură dinăuntru în afară după o lege necesară, se manifestă în realitatea exterioară străină, cum se adaptează această sau cum o ocolește... e arătată prin Tyche. Întâmplătorul... A treia noțiune Anangke-Silă... e porunca sau opreliștea dată din afară”. (F. Gundolf, Goethe pag. 15). Cu alte cuvinte, ceiace crede Gundolf despre Goethe nu stă în contradicție cu ceea ce crede Goethe însuși despre sine. Știm că Goethe nu se socotea un demonic reprezentativ. Putem de astă dată să indicăm și motivul acestei rezerve: un demonic reprezentativ, par excellence, (ca Byron) nu cunoaște nici întâmplătorul și mai ales nici sila exterioară. (În Byron demonicul e fatalitate coplesitoare).

Scopul studiului de față nu a fost să arate demonicul ca principiu biografic

al vieții lui Goethe, ci sistemizarea ideilor lui Goethe asupra demonicului, sistemizare pe care încă n'am găsit-o completă în altă parte.

Ideea demonicului are o multiplă importanță:

1. **Metafizică**: demonicul intră ca element pitoresc în panteismul lui Goethe.

2. **Istorică**: demonicul e un principiu supraistoric al aparițiilor istorice.

3. **Estetică**: demonicul resună mitic iraționalul artei.

4. **Etică**: faptele isvorâte din demonic stau întrucâtva în afară de legile morale.

5. **Psihologică**: prin ideea demonicului se proiectează o vagă lumină în structura inconștientului.

6. **Biografică**: demonicul ca principiu de viață.

7. **În teoria geniului**: demonicul e un element sine qua non în orice geniu.

8. **În filozofia culturii**: demonicul-istoric al elementelor iraționale din orice cultură.

Panteismul lui Goethe se deosebește de cel al lui Spinoza prin înglobarea fecundă și antimatematică a demonicului. Deși nu a fost un cap istoric Goethe e între cei dintâi care (prin ideea demonicului) a dat un principiu supraistoric al fenomenelor istorice. Acolo unde alții se opriau în estetică la un „nescio quid” Goethe aruncă în cumpăna precisărilor mitul demonicului. În etică: demonicii faptelor nu pot fi judecați prin obișnuitele legi morale; prin aceasta pregătește Goethe supermoralitatea unor gânditori de mai târziu. Aproape fiecare domeniu de cercetare își are dobânda sa, din mitul demonicului.

Ideea demonicului străbate ca un zigzag tărâmurile cele mai disparate, și ea pare o ultimă corectură pe care bătrânul Goethe o face concepției sale despre lume și viață. Ideea demonicului e veșnicul ventil romantic al clasicismului goethean.

LUCIAN BLAGA

HENRI MATISSE: NATURA MOARTA

Mic Tratat de estetică literară SAU Lumea văzută estetic

10

(CE ESTE FENOMENUL ESTETIC. SPE CTATORUL)

Educația și necesitatea atitudinii estetice.

Dacă însăși peisagiul fizic îndeamnă adesea să ne transpunem în atitudinea spectaculară producătoare de plăceri speciale pe care le-am identificat cu plăcerile estetice, o carte nu îndeamnă la atitudinea spectaculară decât în cazul când cititorul e prevenit că se află în fața unei opere literare și că nu va avea de simțit nimic alt decât o plăcere estetică 1).

Deși promptitudinea la plăcere este un caracter comun tuturor viețuitoarelor, promptitudinea la plăcerea estetică în fața cărții este foarte adesea înfrântă la oamenii simplii de prejudecata literă tipărite, la oamenii educați, de preocupări intelectuale de alt ordin.

O educație a insului în sensul de a se transpune ușor și până la cel mai înalt grad în atitudinea estetică, ar fi cu neputință fără unele elemente innăscute și fără necesitatea biologică a plăcerilor estetice.

Copilul nu pierde deplin în omul matur. Spiritul voios care e însuși mediul exploziilor și sintezelor cerebrale, și căruia îi datorim invențiile tehnice, soluția problemelor și intuiția realităților noi, dăinuiește în parte și după apariția pubertății. Aplecat asupra pământului, a-

1) Perversiunea estetică e atât de fanatică încât adeseori însăși o lucrare literară mediocră și falsă poate constitui pentru un spectator educat un spectacol de natură estetică evident la un alt grad — deși nu de altă esență — decât spectacolul aceleiași lucrări literare, pentru un cititor mai puțin educat esteticeste. Într'un fel va gusta un elev, care le va lua în serios, următoarele versuri de André Theuriet și altfel profesorul care își dă seama cu ironie interioară de puerilitatea lor :

BRUNETTE

Voici qu'avril est de retour
Mais le soleil n'est plus le même,
Ni le printemps, depuis le jour
Où j'ai perdu celle que j'aime.

Je m'en suis allé par les bois
La forêt verte était si pleine
Si pleine des fleurs d'autrefois,
Que j'ai senti grandir ma peine.

J'ai dit aux beaux mugets tremblants:
„N'avez-vous pas vu ma mignonne ?“
J'ai dit aux ramiers roucoullants:
„N'avez-vous rencontré personne ?“

Mais les ramiers sont restés sourds,
Et sourde aussi la fleur nouvelle.
Et depuis je cherche toujours
Le chemin qu'a pris l'infidèle.

L'amour, l'amour qu'on aime tant
Est comme unei montagne haute:
On la monte tout en chantant,
On pleure en descendant la côte.

(ANDRÉ THEURIET: Poésies rustiques)

supra unelei, omul nu pierde cu totul dumnezeiasca lui însușire de a se bucura de înfățișările lumii și de a voi să schimbe și el, cu voința lui, înfățișările care-i stau la îndemână. Contribue în bună măsură la menținerea spiritului pueril prezența pururi innoită a copilului, care îndeamnă la jocuri și imposibilitatea pentru omul matur de a se înțelege cu copilul altfel decât prin joc sau mit.

Arareori, până'n zilele noastre, scriitorul a creat fără alt scop străin; de cele mai adeseori a slujit idealuri religioase, morale, naționale sau umanitare. Educația estetică a scriitorului ar tinde prin urmare la o disociere a acestor valori pentru o creație pe un plan curat estetic, spre a scoate în lumină și mai prielnică — dacă nu cumva i-ar seca isvorul creației! — peisagiul cu farmec al propriei lui personalități.

Scriitorul dublat de alte valori decât cele estetice e în situația actorului pentru care piesa în care joacă e totdeauna artistică, el, actorul, s'a transpus odată în „joc“ și greu îi vine să creadă că jocul lui pune abia în lumină alt „joc“, valoarea artistică a piesei.

În ce privește pe spectator, el trebuie astfel educat, ca nicio credință religioasă nici o idee filosofică, nici o faptă morală sau imorală din cuprinsul operei artistice să nu-i turbure plăcerea estetică; el fac parte din „joc“, iar nu din realitatea în care valorile își dau luptele. În chipul acesta influența operelor artistice va fi numai de natură estetică, iar prigoana împotriva operelor de artă „imorale“ „anti-naționale“ sau „anti-umanitare“ precum și lunga dispută teoretică asupra „moralității“ în artă, vor lua sfârșit. Această treaptă a educației estetice e atât de elementară încât n'am fi amintit-o dacă cea mai mare parte a scriitorilor și artiștilor noștri, și toate instituțiile noastre de cultură n'ar fi sub ea. Iar la a doua treaptă a educației estetice — clarificarea artiștilor și operelor de artă pe familii, descrierea și explicarea farmecului lor specific, spre a se face selecția și a se elimina identitățile — nu cred să ajungem atât de curând: o atare activitate n'am aflat nici în vre-o lucrare scrisă, știm că nu are loc nici în vre-un institut de artă. Institutele servesc alte discipline. Tratatetele de estetică sunt în faza luptelor dintre definiții, iar acestea merg pe drum puzite de îngrozitoare arme ale teoremelor filosofice.

Nietzsche e unul din puținii gânditori care a observat caracterul profund pesimist al firei și artei elene. Acest pesimism — provenind din extraordinara capacitate de a suferi a grecilor — a dat naștere prin reacțiune mitului zeilor olimpici și apoi creațiilor epice și dramatice. Pentru elenul prea simțitor transformarea dionisiacului (beția până la descompunere a vieții) în apolinic (vi-ziuinea senină a lumii prin voința zeului luminei) a fost o necesitate de viață.

La această observație a gânditorului german vom adăoga doar că atitudinea estetică răspunde nu numai la greci, Jar la toate popoarele și todeanna unei ne-

Legendă cu corăbieri

E un vârtej pe mări unde corăbii
Se învârtesc mereu odată prinse,
Catargele jucând în vânt, par'c'ar fi săbii
Pe creștete de eunuci, desprinse
De trup și alergând nebune
Ca într'un joc de călușei — se spune.

E un vârtej pe mările de sus
Sau poate chiar de jos unde se strâng
Ca viperile vara'n crâng,
Toți cei cari-au plecat haihu
De dragul nimănu.

— Corăbieri din cei ce mor,
Până la unul,
Și azi pe coaste noi de Labrador
Ca să aducă înapoi cartoful
Sau doar tutunul
Și cari nu se sting cu oful
În inimă decât de n'au găsit
Prin părți de răsărit,
Măcar vre-o mătrăgună, dacă nu un mit.

Corăbierii pe cari dintru'nțai Merlin
Acolo îi mâna
Când lumea toată-a lui se minuna
De câte drumuri el știa
Și când vroia Merlin
Avea să le-arate
Cu mult această lume-avea dreptate.

Acolo deci ajunși
Toți cavalerii mărei
Și lorzii depărtării
Șnapani de zări ascunși
Și spadasi ai unde,
Proprietari ai scunde
Cabine'n cari stau
Pușin fiindcă o dau
La mosafiri,
Ieșeau pe bord să vadă
În chin și svârcoliri
Minunea unei mări
Sufflată ea pe nări
De-un aprig Torquemadă.

Și-atinși de bucuria
Vârtejului, de-abinelea
Într'insul se prindeau,
Și într'una se învârteau
Murind, dar nu de-urgia
Sărata înghiții
Ci numai nluții;
Căzând doar îmbătați
Aj apelor fărtați,

— Într'un vârtej pe mări unde corăbii
Se învârtesc mereu odată prinse,
Catargele jucând în vânt par'c'ar fi săbii
Pe creștete de eunuci, desprinse
De trup, și alergând nebune
Ca într'un joc de călușei — se spune.

DARGOS PROTOPODESCU

cesități de adaptare la viață. Căci trebuie să fie cineva cu totul lipsit de simțul realității ca să nu-l fi durut adânc foamea și moartea, în această viață în care se pomeneste fără voia lui. Numai un om născut bolnav și care pe fiecă zi se vindecă, poate fi optimist — cum se zice — din naștere. Astfel că nu numai cultura greacă, precum socotea Nietzsche, dar toate culturile sănătoase au fost profund pesimiste (și deci creatoare de valori ideale, morale sau estetice). Sentimentul estetic este victoria sentimentului siguranței vieții, iar necesitatea estetică este foamea sufletului omenesc sănătos. Necesitatea profundă a plăcerilor estetice se poate vedea mai limpede în

serbările colective ale vechilor culturi omenesti. Sub pretexte diferite, de cele mai multe ori religioase, au apărut totdeauna și pretutindeni spectacole publice în care spectatorii făceau parte din „joc”. Corul din tragediile grecești era o ființă mică, în parte abstractizată generație pipernicită a unor jocuri colective uriașe. Uneori aceste jocuri colective mergeau până la orgii cu sacrificii omenesti.

Odată cu dispariția civilizațiilor colective au pierit și aceste forme de satisfacere a plăcerilor estetice. Ar putea reapare, în ziua când societatea ar trăi altfel decât pe temeiul valorii personale a individului, înregistrat cu luare aminte la intrarea și eșirea din viață. Teatrul, cirul, cinematograful sunt numai spectacole de aglomerație nu spectacole colective. Sportul, în oarecare măsură — dacă țelul lui n'ar fi în afară de plăcerea estetică — ar putea fi socotit ca o formă modernă a jocului colectiv.

5) „Emoția” estetică sau falsa-plăcere estetică.

Nous ne goustons rien de pur.
Montaigne

Din relațiile sale cu natura împrejmuitoare, omul a rămas cu vre-o câteva noțiuni a căror obârșie bunul lui simț nu o poate vedea decât în afară de sine. Stânca de care s'a lovit e dură: toți cei care se vor lovi de stâncă vor afla acest lucru. Duritatea este deci o însușire a stânței și fără existența stânței sau a altor obiecte dure, omul n'ar fi avut niciodată noțiunea durității. Lovitura de stâncă este dureroasă. Simplitatea noastră de cugetare sau mai curând absența oricărei cugetări, ne-a făcut să legăm obârșia durerii ca și obârșia durității de însușirile stânței. Prin urmare stânca este dură și dureroasă.

Acest fel de a cugeta al corpului nostru ne-a făcut să credem până azi, — idee pe care am trecut-o mii de ani prin retortele ale filosofiei de toate formele — că obiectele au anumite însușiri (percepute cu văzul sau auzul), însușiri pe care le-am numit „frumoase” pentru că ne fac plăcere.

Din cele cinci simțuri recunoscute ale omului — auzul, văzul, mirosul, gustul pipăitului — primele două sunt într-o anumită măsură mai „desinteresate” ca celelalte trei prin însușirea lor de a se fi emancipat intrucâtva de imediata realitate și a lucra oarecum cu distanțele. Văzul și auzul prin acest exercițiu din primele timpuri ale apariției omului, se leagă de cele mai înalte facultăți cerebrale pe care poate le-au și provocat.

De aceea plăcerile pe care ni le produc anumite culori sau sunete, și îmbinări de culori sau sunete, nu au o mai mare valoare în sine, decât plăcerile efective, tactile și gustative. Insușirile obiective ale elementelor care produc senzații plăcute sau neplăcute acestor trei simțuri, corespund pentru văz și auz, unor senzații plăcute sau neplăcute foarte vechi, încorporate în asemenea măsură creierului nostru încât le atribuim din eroarea mai sus indicată, unor însușiri obiective ale lumii, din afară 1)

1) D. Ioan D. Gherea a găsit următoarea formulă, admirabilă prin preciziunea ei, pentru confuzia foarte veche pe care omul o face între însușirile fizice ale obiectelor și valoarea estetică pe care le-o atribuim: „Pentru că mai toate impresiile corespund unor fenomene obiectiv reale, pentru că „roșu” pe lângă că e senzație e și calitatea unui obiect, omul a generalizat și a crezut că impresia estetică de asemenea corespunde unei însușiri a lucrurilor, însușire numită „frumusețe”. (Ioan D. Gherea, Vicisitudinile sentimentului estetic în „Viața Românească” No. 2—3 din 1926).

HENRI MATISSE: PALARIA DE PENE

Pilda cea mai simplă a acestei erori, ridicată la un grad înalt de complexiune ne-o oferă așa zisa „frumusețe” a femeilor; această „frumusețe” este de fapt un răspuns la idealul nostru sexual, care ideal este și el un răspuns la cine știe ce vechi condiții climaterice și sociale. Inexistența „frumuseții” obiective a femeii ne-o arată diversitatea de gusturi nu numai a oamenilor de rase diferite sau numai din continente diferite, dar și a oamenilor din aceeași rasă și continent la distanță ceabea câteva decenii! (Femeia ideal frumoasă a romanticilor europeni, femeia înaltă, cloratică, sentimentală, și femeia ideal frumoasă a vremurilor noastre: femeia-băiat scurtă, sănătoasă, emancipată și energetică).

Dacă la aceste atât de adânci și abea presimțire izvoare de erori, se mai adaugă și diversele idealuri de „frumusețe” pe care le imprimă din cei dintâi ani ai educației școala — reprezentanta credincioasă a intereselor sociale — și apoi moda — reprezentanța marilor curente sufletești ale vremii — nu e de mirare dacă am cădea în greșala opusă și am desnădăjdi să mai gustăm vreodată o plăcere estetică pură.

Să reținem deocamdată această îndoielă asupra purității simțământului estetic și să renunțăm dela început tocmai la ceia ce știm de mai înainte sau simțim în primul moment că „e frumos”.

E oare cu puțință ca oamenii, după mii de ani de activitate artistică, în care timp au creat valori estetice, unele rămase fără pereche prin perfecția lor, să ajungă la acest trist adevăr că plăcerea lor estetică a fost impusă. — Și abea de

zată și a crezut că impresia estetică de asemenea corespunde unei însușiri a lucrurilor, însușire numită „frumusețe”. (Ioan D. Gherea, Vicisitudinile sentimentului estetic în „Viața Românească” No. 2—3 din 1926).

azi înainte, printr-o severă educație, omul poate nădăjdi să câștige sufletului său o nouă bucurie, originală și curată?

Nu înțelegem de ce în acest domeniu, al valorilor sufletești să credem că oamenii aveau dreptul să fie mai experți decât în cunoașterea lumii fizice. Radiul a fost descoperit foarte târziu, iar unele corpuri simple nu există ca atare decât în laborator — sodiul sau potasiul, bunăoară; în natură există doar săruri — săruri de sodiu și de potasiu; distincții făcute acum un veac și ceva.

Nu plăcerea estetică este origina creației artistice, precum am arătat în paginile precedente; marii creatori de altădată — sculptorii greci, bunăoară — erau în stare să creeze opere de artă fără a face distincție între valorile sufletești provocate de spectacolul creației lor. Iar măsura autenticității artistice a operii lor de artă ținea tocmai de forța și originalitatea pasiunilor creatoare — care sunt cu totul altceva decât plăcerea estetică. Elenii, în fața statuii reprezentând pe Jupiter, sau în fața unei tragedii de Sofocle, credeau într-atât în valoarea lor religioasă încât a trebuit să apară, în mintea lui Aristotel ideea „catarsis”-ului ca efect al operei de artă: curățirea sufletului de pasiuni.

Această funcție purgativă și terapeutică a artei a fost observată și denumită cu diferite numiri, până azi, în vremea lui: Freud, autorul refuzării psihice și descărcării sufletești prin mărturisire, vise sau opere de artă.

Atâta timp cât „emoțiile” în fața operei de artă erau scotite estetice, oricare ar fi fost adevărata lor natură, era firesc să se caute explicarea farmecului lor în... nescio quid într'un „nu știu ce” asupra căruia s'au scris întregi tratate de filosofie germană. Încercarea de a limpezi acest nescio quid, farmecul operei de artă, duce la negarea lui, intrucât toate elementele constitutive ale farmecului pot fi clasate în diferite rubrici efective

Rabindranath Tagore la Santiniketan

— IMPRESII —

de SYLVAIN LEVI

— urmare —

11 Noembrie. — Viața noastră se organizează înec încet: lecția de bengaleză e foarte regulat urmată; ne abonăm la un jurnal; în sfârșit ne instalăm în micul nostru univers! După apusul soarelui (ziua e arzătoare și regiunea roasă de ploii, nu oferă nici o umbră) ne ducem la plimbare cu Base, nepotul fiziologistului atât de cunoscut prin studiile sale asupra sensibilității plantelor, cu picioarele goale, îmbrăcați în museline fine, cine ar crede că peste șase săptămâni el are să fie în Germania — unde îl așteaptă, se șoptește, o logodnică — și că acolo va continua cercetările sale științifice? Ne-am dus până în satul vecin, la Goalpara, case de pământ, acoperite cu coceni, ascunse în răcoarea copacilor, un mișunat de copilași goi, sunete de tam-tam, și de fusturi; sosim tocmai la procesia și slujba Durgei. Pe două puternici bambuși au urcat statuia teribilei zeițe Mame; la dreapta sa Siva, soțul; la stânga Narada, orănicul zeilor, mult mai puțin frumos decât Iris; toți suntem vopsiți, aurii, tot e convențional, poate mai puțin urât de cât saint-sulpiceriile și respingătoarea lor lipsă de farmec. Base, explică credințioșilor, care s'au strâns în jurul nostru cine e acest Sahib; ni se face loc, suntem invitați la baia zeiței, căci o duc s'o spele într'un pârâu vecin, în parte uscat, ne vor oferi prăjituri. Dar trebuie să ne întoarcem, a căzut noaptea, luna luminează cerul atât de intens că stelele au fost eclipsate. Ai putea citi la lumina ei.

DUMINICA 13. — Zi de lucru ca toate celelalte; aici ziua de odihnă e Miercuri, răcnucă, mi se spune, Miercuri este în legătură cu anumite date care privesc familia Tagore și Brahmosama (secta religioasă care este pentru brahmanism ceea ce reforma este pentru ca-

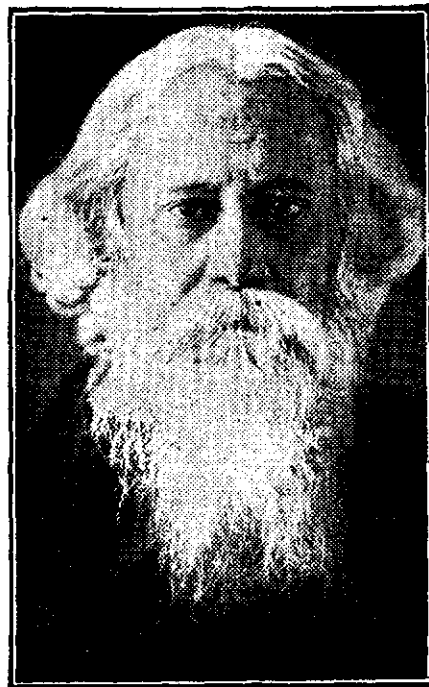
toicism, care a voit să găsească puritatea începuturilor religiei în vechile texte și mai ales în Upanișade).

A doua zi, seara a avut loc recepția dată de studenți în frumoasa școală de arte Kala Bhavan. Adunarea s'a ținut în sala expoziției. E ora șase și jumătate. Luna plină luminează galeria exterioră unde stau doamnele, toată lumea se așează, și în atitudine de rugă, ne așezăm și noi alături de poet. Ni s'a atârnat de gât, conform obiceiului, ghirlande ghirlande din flori atât de parfumate că abia poți suporta parfumul „dulce” amețitor. Un student ne citește o cuvântare gentilă. Dar în timpul răspunsului lui S. și a delicioasei improvizații a poetului, eu mă gândesc numai la clipa când mă voi putea ridica. Ne-am înapoiat pe o noapte strălucitoare de lumina lunii; era o splendoare pe care n'aș putea s'o descriu.

La serbarea de a doua zi dată în cinstea lunii pline am întâlnit pe europeanul care trăiește aici. E un evreu polonez sau lituanian, chimist elev a universităților germane și al institutului Pasteur. A colindat lumea, America, Europa, India l'a reținut. A petrecut șase luni în Himalaya trăind ca un Jogi (ascet) și în sfârșit a sosit aci, unde predă chimia copiilor. Peste pantalon lasă să-i alărne cămașa kaki; când va pleca, dacă va mai pleca, va vâri cămașa înăuntru și e gata de drum pentru Vilna.

Tagore a venit să cineze cu noi; am flecărit mult și l-am ascultat vorbind. Ne-a vorbit de cei doi profesori englezi ai săi, de englezii pe care i-a cucerit India: India, sau indianul acesta? Și trece iar la chestiunea națională: amintește groaznică poveste de la Amvistar când o englezică e maltrată în

stradă și de represiunea care a urmat în urma căreia a trimis guvernatorului Indiei „Knighthood”-ul său. Vocea îi tremură și ochii săi strălucesc la amintirea evenimentelor pe care fără îndoială le desaproabă Anglia însăși.

RABINDRANATH TAGORE

În ziua de 16, am avut o mică recepție a mea, personală. Doamnele au funlat un cerc: „Alapini-la-cascade”. Mi-au cerut să le vorbesc despre opera femeii în timpul războiului. Am bâlbâit în biata mea engleză timp de vreo zece minute, ne-au împodobit cu gherlande și a urmat o tăcere adâncă. Timiditatea acestor femei e de necrezut, totuși multe dintre ele n'au fost totdeauna „purdah”; n'au trăit după perleaua simbolică ce ascunde privirilor viața atâtor femei din India. Dar chiar dela cele mai înscrute, nu se poate scoate decât monosilabe, zâmbete și acestea cu ochii în jos. Sper că să le îmbăjzesc și franceza mă va ajuta, această franceză care la sosirea noastră și a lașilor cu cărți trimise de asociația indienilor din Paris, prin „Amicii orientului” au făcut-o să devină la modă. Am un elev mai mult, și cursurile lui Morris sunt frecventate tot mai mult: Cu acest amabil Morris ne vedem în fiecare seară, trebuie să citim pe tot Moliere, cunoaște critica Faguet Saint-Beuve, și tot ce apare în „Les Annales”; pe toți îi înglobează în aceeași respectuoasă admirație, dar n'a citit nici un text. Săracul de el; n'are cărți și e teribil de rău informat. Este de asemenea extraordinar de pudic și singură amintirea anumitor cuvinte, anumite opere îl fac să roșească până în vârful urechilor. Cum vom citi pe Sgnarelle?

17 NOEMBRIE. — Printul de Galles debarcă la Bombay și prețiosul meu Iosif se întoarce dela bazar amărit de tot. Boicotul (hartal) a fost atât de bine respectat că nu vom avea nici fructe, nici legume și nu se vor da carbuni decât mâine. Ordinul lansat de Gandhi a fost ascultat, toate prăvăliile, birourile și școlile din India au fost închise. Vor urma desordine? Va fi posibil să menți într'o necooperare o lume de trei sute douăzeci de milioane de oameni? Programul corespunde totuși mentali-

care sunt cu totul altceva decât plăcerea estetică, element pur, indivizibil al conștiinței.

Spaima, tristețea, curiozitatea sensuaționalitatea etc. sunt și azi elementele „emoției” estetice care singură, într'o lucrare literară, pot da celor mai mulți dintre cititori ideea că au gustat o adevărată operă de artă. Bucuria pură, eliberată de orice urmă de element efectiv sau cinestezic, de orice amestec al plăcerilor proprii diferitelor noastre auzestine; bucuria provocată de altă priveliște a lumii înnoită de o personalitate originală creatoare, prin farmecul propriu al autenticității ei — e o stare de suflet destul de rară și — să nu fim ipocriși! — destul de greu de atins.

De foarte adeseori cititorul cel mai exersat și cel mai sever cu sine în privința distrucției valorilor, simte că are de luptat cu forțe efective sau cerebrale formidabile — unele de natură organică foarte veche, altciori de natură educativ-socială tiranică — pentru a desfășura de minciuni și a lăsa sufletului său pururi înșelat, bucuria estetică pură, element simplu și indestructibil, fie și câteva clipe.

„Cel care a putut ajunge, eliberat de

„emoția” estetică, la aceste câteva clipe de plăcere estetică pură a intrat într'un nou veac!..

Oamenii primitivi — înainte de tirania clanului — și copiii — înainte de apariția pubertății — s'au bucurat în plină voce de plăcerile acestei lumi estetice. Omul de azi, însă supus legilor clanului de mii și mii de ani, nu are de luptat, cum s'ar crede cu elemente străine, care năvălesc asupra plăcerii estetice pure, alterând-o, ci are de luptat cu însăși această „emoție” estetică ea care apare aproape totdeauna în stare impură, minereu și jangă sufletească din care trebuie să extragă abea bucuria estetică originală.

Un cititor atent asupra sa însuși ar putea astfel cerceta și însemna conținutul „emoției” estetice, dela curiozitatea elementară, la plăcerile organice de diferite grade, până la cvinta-esență a bucuriei estetice pure.

Și oare — asemenea unora din elementele cele mai subtile ale naturii — această pură plăcere estetică nu se alterează, câteva clipe numai după ce am gustat-o?

E ceea ce vom vedea mai departe.

F. ADERCA

tății și obiceiurilor poporului celui mai blând de pe pământ.

S'a ținut azi primul său curs, în același loc în care ne-a primit întregul Santiniketian la sosirea noastră, la umbra manghierilor. Așezați jos pe un covor, cu picioarele încrucișate, patruzeci și doi de auditori dintre care un călugăr budist din Ceylan, cu frumoasa sa rasă galbenă lăsând umărul drept descoperit (eh! să nu ne înșelăm în privința aceasta; în Birmania s'au bătut pentru asta; dogma însăși e interesată. Patru doamne s'au așezat jos în același chip, înapoi, oeva mai la o parte, precum se cuvine. Tagore, pe o bancă joasă, ia note; va rezuma după aceea în limba bengaleză, lecția le-o ține acest domn, venit de la Paris în același scop.

Englezeasca domnului nu e prea grozăvie, nici prea frumoasă dar e urmărit cu atenție. Tabloul nu poate fi uitat. E începutul unei serii de cursuri asupra „Raporturilor Indiei cu țările străine”. Pentru ziua de Duminică, o serie specială asupra literaturii budiste, pentru studenții care vor veni dela Calcutta. Câțiva studenți i-au și cerut directive, întrevederi pentru studiu.

18 NOEMBRIE. — Ziua începe prin vizita unor prieteni tineri pe care i-au atras farmecul nostru personal și bonoanele pe care le mai avem; nu mai sunt multe — tânărul Nittu și sora sa Burhi (bătrâna) nepoții poetului, și alt tânăr de zece ani, care nu știe decât bengaleza, cu frăiorul lui de patru luni. Care e numele capitalistului? N'are încă nici unul, nu i se va da decât după cermonia primului orez.

După curs, am fost până la un mic sat santal vecin. S'a scris mult asupra acestei populații santal coborâtoare din cei mai vechi ocupanți ai Indiei. Și-au păstrat obiceiurile, limba, moravurile și religia, foarte deosebite. Lucrători excelenți, dar incapabili să țină o socoteală, trebuiesc plătiți în fiecare seară a unei zi de lucru altfel nu se mai întorc foarte veseli, foarte artistic se întorc în grupuri în satele lor de curățenie exemplară, în mijlocul lor unul cântă dintr'un fluier de trestie, te crezi întors în primele timpuri ale omenirii.

Plimbarea aici nu poate să fie prea lungă, de îndată ce soarele se ridică, e învingător căldura începe. Nu ieșim niciodată înainte de ora patru; drumurile de o culoare roșcată, brăzdate de făgașuri adânci lăsate de roțile cărușilor cu bivoli, nu sunt prea numeroase, iar noi urmăm urmele lor, care se pierd și ne duc la albul de răuri secate, care trebuie să se umple cu apă în anotimpul ploilor sau mergem prin ierburii înalte cu vârfuri atât de ascuțite ca să înfig în vestiminte și în ciorapi, că trebuie să te oprești la fiecare clipă ca să te cureți. La înapoiere am găsit acasă pe elevul meu, pe S. călugărul din Ceylan și un alt călugăraș încă novice, în frumoasele lor rase galbene. Poetul, care cînează cu noi vestește apropiata sosire a unei fete tinere, o evreică din Galizia, pe care el a cunoscut-o în Europa. Foarte inteligentă și instruită, ea i-a cerut să vină la Santiniketian ca să predea istoria artei: Este în același timp filozoafă, autoare și dansatoare. A dansat ca să-i arate talentul și Tagore, ca să ne facă să apreciem caracterul acestei performante, schițează mișcări cu bustul și brațele, dă ochii peste cap și își leagă capul: acest indian, are „le sense of humour” și mijloacele de a-l exprima. Am râs mult.

22 NOEMBRIE. — După amiază la sfârșitul lecției pe S. îl așteptau doi studenți; sub veranda noastră încântătoare, mă aștepta o ființă mică pe dean-

tregul acoperită de văluri cu tălpile și unghiile picioarelor vopsite cu roșu deschis, cu semnul roșu al căsătoriei bine marcat pe frunte cu inele de aur și coliere strălucitoare pe pielea sa mată. Era soția unui profesor d. Mazundar, care a studiat trei ani în America. La înapoie, i se oferi un post bun la universitatea din Calcutta, dar farmecele Santiniketianului și acelea, irezistibile ale poetului au fost mai tari, s'a instalat aici, agronom, a construit, în mod foarte primitiv, staule și procură lapte la școli, și ghee, un produs alb cum e crema, destul de consistent, care este unul indigen; deasemenea el învață pe copii englezește. Și gentila d-nă Mazundar venea să-și ia rămas bun dela mine înainte de a pleca cu cei doi copii ai săi la Calcutta la mama sa, unde trebuie să petreacă câteva zile. Nu e încă vremea să se dea vreun nume copilului; trebuie să împlinescă șapte luni; astrologul va fi chemat, va cerceta horoscopul fixat cu grijă în ziua nașterii copilului și el va alege, va fixa ziua și ora favorabilă primului orez, ceremonia complicată, în cursul căreia se pune pe limba copilului un bob de orez, prima înfrățire cu natura.

După aceea urmă vizita lui Kshito Mahm Sen, una din cele mai puternice personalități ale universului nostru; a străbătut India în toate direcțiile, culegând cântecel populare, legendele, un imens folklor... Aparținând castei medicilor, știe arta de a lecui oamenii și se stabilise într'un loc când Tagore îi scrisese cerându-i să vină la el: Nu sunt un om atât de mare ca să vin la d-ta, răspunse el; o nouă scrisoare a poetului: Tocmai de un mic am nevoie, și Kshiti Babou, învins, a venit să se stabilească la schit. Puterea de atracție, de persuasiune, magnetismul acestui om sunt în adevăr de necrezut. În acest loc de retragere intelectuală atât de plin de farmec, un fel de Port-Royal zămbitor, indulgent și fericit, mă gândesc la câțiva prieteni, bărbați și femei cari ar aprecia această viață simplă, goală, liberată de grija aparențelor, a nevoilor cari apasă atât de greu asupra noastră, de dorința și uneori de nevoia de a imita, de a egala pe vecin; cât de mult le-ar plăcea liniștea acestei sihăstrie!

Miercuri 23 la ora șapte, s'a oficiat un serviciu religios la templu, o monstruoasă construcție în fier și sticlă, a cărei responsabilitate e pusă pe socoteala unei rude îndepărtate. Nimic nu e complicat în această ceremonie, în interior, întreaga școală, profesori, studenți elevi, e grupată în jurul poetului; afară, pe trepte, femeile, fetițele. S'a citit din Upanishade și s'au făcut comentarii în limba bengaleză; a durat în totul trei sferturi de oră și s'a sfârșit!

Mă deștept, a doua zi, rău dispusă, Mă întind pe o canapea sub verandă, deschisă în spr vest, toată dimineața e foarte răcoroasă; acolo stau până la amiază primind pe elevi, citind, scriind. Dar pe măsură ce soarele ridicându-se, mărește strălucirea cerului, indispoziția mea se mărește; nu mai e nici o îndoială, lumina îmi face rău; și totuși cât de albă plăcută și fină e dimineața! Va trebui oare să renunț la această minune? Va trebui să port ochelari negri atât de oribili? După amiază primesc seria amatorilor de limba franceză: sunt șase care mă caută și aș dori să vă pot descrie scena: se așează pe vine în jurul meu pe un covor frumos; numai grăsul și deliciosul Dinu Babou se așează pe un scaunel și timp de o oră veselie lui Molière triumfă. Seara, bhikkhu-ul, călugărul budist și novicele însoțiti de un tânăr senegalez, vin să se intereseze de

Cal de pripas

Cal de pripas al nimănui
Luat de primul trecător,
Cal de pripas al tuturor
O zi a ta pe lume nu-i —

Poveri la deal, la coboriș
Tot cu poveri, chin și bătăi
Și peste dealuri, peste văi
Tăcut, porți blând cu pașii tăi
Durerile țării.

Ce e al tău din tot ce porți?
Doar visul poate, de-l mai ai...
— Și stai răbdând legat la porți,
Îți știi prietenii toți morți
Și să ți-i plângi o clipă n'ai —

Vezi lumea cum? Drum nesfârșit...
La vale greu, greu la suit,
De-l faci pe ierni, de-l faci pe veri
În spate duci numai poveri...
Nici bucurii, nici mângâieri.
De mergi galop, ori merge în pas,
Tu n'ai nici mâine, n'ai nici ieri,
Nici milă n'ai, cal de pripas.

EUGEN VICTOR

sănătatea mea, întrecăb foarte politicos., dacă am luat vreun medicament? Le arăt neîncrederea mea în medicamente... Dar, rugăciunea nu e binefăcătoare mă întreba? Oh, desigur. Ei desfac atunci vârful ghemului meu de ață, îl răsucesc, bhikkhu-ul ține un capăt, eu apuc pe celalt novicele ține de mijloc (fără îndoială pentru că, fără să mă atingă, să se stabilizească legătura) și Junga litanie budistă, psalmodiată de vocile lor pioase, începe să se depene. La sfârșitul rugăciunii, mărturisii că mă simt mult mai bine. Strănsură ghemul îmi ziseră să-l pun noaptea sub capății, și că a doua zi vor reîncepe. Dar când sosiră, complet vindecată citeam cu geograful meu. E sigur că au putut povesti o întâmplare frumoasă la întrunirea budistă din Calcutta, la care se duceau.

A doua zi, prânzeam când sunt scoși afară de sunetul unor flaute și tobe... Un întreg sat santal, se mule cu muzica în frunte într-o lungă procesiune în șir indian de bărbați și femei care își ducneau obiectele casnice pe cap: legături, coșuri, scoarțe, și inevitabila oală de aaramă, obiect aproape ritual pe care îl posedă chiar și cei mai săraci. Pleacă astfel, într-o bună zi sub cel mai neînsemnat pretext, pentru lucrul care li se oferă departe, din cauza guvernului sau proprietarilor care reclamă taxe, sau din cauza vreunui bolnav care îi face să se teamă de vre-o molimă. Se fixează numai atunci când au găsit pământuri necultivate. Pentru colibe lor, străng în câteva zile pământul și stuful necesar și iată din nou ridicat și bine apărat de bambusi deși unul din aceste sate santal a căror minunată curățenie uimește chiar și pe indieni!

trad. de N. RADU

ARDEALUL ȘI PROBLEMELE CULTURALE

Apusul unei epoci de glorie

În articolul precedent am adus mărturia din partea ungurească, că maghiarimea, care trăia înainte de război în vechiul Regat, nu numai că nu era persecutată politic, dar se simțea foarte bine aci și trăia la largul său.

Astăzi, putem aduce o mărturie tot atât de prețioasă pentru spiritul de indulgență politică a poporului român și din partea germanilor. Cunoscutul om politic și exponentul politicii naționaliste săsești din Ardeal, d. Lutz Korodi, care a fost câteva timp secretar general în resortul minorităților atât la Consiliul Dirigent, cât și sub regimurile d-lor Averescu și Brătianu a publicat de curând un articol sub titlul: „Contactul cultural româno-german“.

În acest articol se spune între altele: „Din fire românul e indulgent în chestiuni naționale față de alte popoare și e accesibil culturilor străine. Aceasta ne-o mărturisesc germanii din București cari aveau, înainte de-a intra România în război împotriva Puterilor Centrale, cea mai mare școală dintre toate școlile germane din străinătate. Școala aceasta era pusă sub protecția Germaniei și a Austriei. După război ea a fost salvată prin faptul că a fost trecută la biserică evanghelică a sașilor din Ardeal și în modul acesta a primit caracterul unei școli indigene. Mulți ani de-arândul au funcționat la această școală și puteri didactice din Germania“.

Mărturisirea aceasta e cu atât mai prețioasă cu cât ea vine de la un om care a fost alungat din țară în mod brutal și fără nici un motiv legal sau cel puțin moral, și vine după ce minoritatea germană din România a întâmpinat tocmai pe teren școlar cele mai multe și mai mari nemulțumiri. Prin ea se dovedește, că în vechiul regat român domnea o desăvârșită toleranță politică față de toate popoarele care locuiau în această țară binecuvântată de Dumnezeu.

În fața acestor două mărturii, cari ne arată, că politica de stat a României a

fost de-o largă indulgență și înțelegere față de națiunile străine, locuitoare pe teritoriul său, și în deosebi față de maghiari și germani, căutăm în zadar o explicațiune pentru politica ce-o făceau guvernele din Viena și Budapesta în privința poporului român. Atitudinea guvernelor române era dictată, afară de legea firei indulgente a românului, și de o bineînțeleasă concepție politică. La București se credea, că un tratament cinstit al celor două națiuni, care aveau o strânsă legătură cu fosta monarhie austro-ungară, va avea ecoul convenit la Viena și la Budapesta și prin urmare poporul român din Bucovina și din Ardeal se va împărtăși de un tratament egal.

Presupunerea aceasta era însă iluzorie, fiindcă guvernanții dela Viena și Budapesta nu țineau seamă nici de drepturile istorice ale poporului român și nici de interesele adevărate ale celor două state, cari formau monarhia. Guvernele ungare inauguraseră politica de desnaționalizare a națiunilor din Ungaria și camarila dela curtea Habsburgilor din Viena aproba în mod tacit această politică.

Obiectivele acestor persecuțiuni erau, precum am arătat și în articolul precedent, presa naționalistă și școala confesională.

Școala noastră era apărată de către organele bisericești conducătoare ale celor două confesiuni românești din Ardeal, susținute cu toată energia și hotărârea de-a face sacrificii materiale de întreg poporul român. Cu mari greutate școala românească a putut fi salvată de complectă etatizare, ceea ce ar fi însemnat maghiarizarea ei, la care se tîntea în Budapesta. Solidaritatea dintre biserică și popor a fost elementul salvator al școlii române din Ardeal.

Această solidaritate a lipsit însă în viața politică și slăbiciunea aceasta ne-a făcut mult rău. Am văzut în articolele anterioare, cum s'au desbinat mai întâi tribuniștii pentru neînțelegeri perso-

nale, iar mai târziu s'a făcut o ruptură generală în tot poporul ardelean pe chestia pasivității și activității. Mai mult s'a resimțit efectul acestor neînțelegeri în situația presei.

Clasa intelectualilor din Ardeal era la acea epocă încă prea redusă ca număr ca să poată susținea mai multe ziare. Cititorii se împărțeau și administrațiile ziarelor luptau cu mari greutate.

Și în privința materială cumpăna se inclina tot mai mult în defavoarea „Tribunei“ din Sibiu. Aci s'a răzbunat amar lipsa de prevedere și de inițiativă a conducătorilor „Institutului tipografic“, care edita „Tribuna“. Acest institut fusese proiectat ca societate anonimă cu capital de 100.000 cor. și cu scopul de-a înființa o tipografie, care prin lucrări comerciale și editură ar fi putut asigura cel puțin în parte mijloacele necesare pentru editarea ziarului. Dar lin acest capital s'a vărsat însă numai o parte neînsemnată, astfel că nu s'a putut instala o tipografie corespunzătoare scopului inițial. Lucrul s'a făcut numai pe jumătate și din pricina aceasta treburile au mers prost. În schimb însă cei dela Arad își organizaseră o tipografie modernă, care le-a dat posibilitatea de existență în condițiuni convenabile.

Fără capitalul necesar, fără o tipografie corespunzătoare și într-o atmosferă de desinteresare din partea publicului care devenea tot mai pronunțată, „Tribuna“ și „Foaia Poporului“, organele de publicitate ale partidului național, în trară la 1 Ianuarie 1901 sub direcția regretatului Silvestru Moldovan.

Noul director avea frumoase calități de publicist, dar nu era potrivit pentru postul ce i se încredințase. Mai avea pe de-asupra și mulți adversari chiar în cercurile conducătoare din Sibiu și astfel în situația lui nu putea să aibă nici prestigiul, nici autoritatea necesare unui post de conducător politic. A fost pus acolo din necesitate fiindcă gazetarilor ardeleni erau foarte puțini la număr, dar nici această necesitate nu era cel puțin sinceră și cu bună credință.

Pe atunci fostul președinte al partidului național, dr. Ioan Raftiu, trăia în Sibiu și mergea zilnic la redacție între ceasurile 10—11 dim. Venerabilul președinte nu prea avea însă fericirea să vadă pe directorul ziarului care venea de obicei mai târziu și astfel nu putea să influențeze zi de zi mersul treburilor redacționale. Lucrul acesta n'ar fi avut, poate, o importanță deosebită, dacă n'ar fi fost altcineva, care să viziteze regulat redacția. Acest altcineva care era preot și n'avea nici o legătură cu presa, nu putea să înțeleagă că într-o redacție nu se lucrează ca într'un birou de bancă. Lipsit de această înțelegere cinstitul părinte pleca totdeauna „scandalizat“ și se ducea de-a dreptul la președinte „sore a-i raporta cele văzute“. Acest nefast serviciu de spionaj i-a făcut veneratului președinte multe zile rele, fiindcă îl indisrunea fără ca să aibă posibilitatea de-a îndrepta situația care era, la dreptul vorbind, nenorocită.

Silvestru Moldovan, care știa lucrul acesta, era scârbit de ceea ce se petrecea la spatele său și împotriva sa. Împrejurarea aceasta a contribuit de sigur mult la hotărârea comitetului de direcție de-a sista ziarul.

Procurorii unguri își ajunseră sponul. Într'un singur proces s'a dat o pedeansă în bani de 11.000 cor., ceea ce însemna o mie de coroane mai mult decât făcea garanția pe care erau obligate ziarele politice s'o depună conform legii ungurești de presă. Fondurile care alimențaseră până atunci ziarul, au fost rău

HENRI MATISSE: PORTRETUL MARGARETEI

Claude Farrere

„Le dernier Dieu¹⁾ mi-a reamintit dintr'odată că sus de tot, lângă acoperișul unei imense clădiri cenușii, o clădire oarecare, de pe unul din bulevardele centrale ale Bucureștilor, sus de tot pentru a fi mai aproape de albastrul cerului ce-i vorbește de albastrul mării pe cari le cutreera altădată într'un apartament cu perdele grele în umbra cărora dorm minunate și evocatoare frânturi de Orient, sfârșește de a îmbătrâni un om...

„Un om pe care nu l-am cunoscut niciodată pentru că... o teamă nemărturisită m'a împedecat s'o voesc: teama de a perde pentru totdeauna minunata senzație ce-ți procură lucrurile cari datorită unei stranii împletituri de strălucitoare aparență, au darul de a-ți aprinde dintr'odată imaginația.

Înalt, de o eleganță sobră, ce imprima o distincție particulară uniforme, cu mersul puțin ezitant particular marinarilor, mers ce nu-i lua nimic din aerul aristocratic puțin „hautain” chiar, această înfățișare ce ar fi implicat o distanță răceală, era echilibrată de cea mai perfectă și sinceră politețe isvorând dintr'o delicatețe sufletească înăscută pe care o trădau ochii mari puțin visători, ce luminau chipul său voluntar, prins de aerul tare al largului.

L'am întâlnit rare ori dar întotdeauna în fața lui am avut aceeași impresie nedefinită, bizară, pe care o ai când frolezi un om a cărui viață este o înălțuire de frânturi de romane ce n'au fost scrise niciodată. Și întotdeauna ceva neajuteles mă îndemna să-l asemăn cu acela ce mi se părea incomparabil: cu autorul „Civilizațiilor”.

Dar nu aceasta m'a făcut să-mi reamintesc de acest om, citind „Le dernier Dieu”.

Alteva...

Când l'am văzut întâia oară, se'ntor-

1) Ernest Flamariu edit.

cea dintr'o călătorie lungă, dintr'una din acele „croisière” cari te așează în marginea vieții ce privită din depărtare, recapătă un farmec nebănuț.

Era în plină maturitate și forță, având în figură ceva din bucuria de a se simți din nou trăind, de a fi reintrat în viața asupra căreia depărtarea îi mai crease o iluzie. Iluzie de scurtă durată, căci după câteva luni l-am revăzut în clipa în care pornea din nou. Mi s'a părut — dar am crezut că a fost numai o părere — că s'au zorit câteva fire albe pe temple. Un an mai târziu nu mai putea fi îndoială... părul cenușiu trăsăturile obosite. Dar era tot el: aceeași eleganță, aceeași privire visătoare în ciuda surăsului prea ironic, aceeași vervă.

Au trecut câțiva ani.

În balconul dela Automobil-Club, în seara concursului, cineva la spatele meu i-a pronunțat numele. M'am întors brusc și am rămas nedumerit.

Să fie oare lumina crudă a farului ce priveghea automobilele numerotate cari așteptau în piața Palatului, sub lumina aceea ce nu erta nimic sta un bătrân oarecare, în care încercam zadarnic să recunosc ceva din omul de altădată. Banal în atitudine, banal în gesturi, banal în conversație, preocupat parcă de o continuă grijă de a fi „à la page”... toate au fost o simplă părere, dar mi s'a părut că și fracul tindea să parodieze costul mexican.

Unde era eleganța, verva strălucitoare de altă dată? Să fie oare cu puțință? Nimic, nimic?

Ba da!

Automobilele începuseră să plece, unul câte unul. În balconul devenit necăpător, afluența era de nesuferit. Fără să atragă atenția nimănui s'a eschivat. Am coborât încet în urma lui scărilor împins de o curiozitate ciudată.

Fracul odată ascuns sub impermeabil, și pragul clubului trecut, a pornit pe calea Victoriei în spre Finanțe. Bura, Cu-

rioșii începuseră să se risipească. S'a oprit în fața unei vitrine, răzământându-se de bara de metal. Cu gesturi ce spuneau că gândul e străin de el, a aprins încet o țigare. Și automobilele treceau, unul după altul la interval de câteva minute, treceau vertiginos; o clipă întrezăreai siluete înfășurate în matala chipuri în cari ghiceai înfrigurarea plecărei, valize și bidoane, reflexuri lunecând pe luciul caroseriei și totul se perdeea în depărtarea drumului pe care noaptea și ploaia îl făcea să apară plin de neprevăzut și de pericole.

Mi-am reîntors privirea un moment distrată, spre bătrânul marinar. Am tresărit: o subită transformare se operase în el, părea că reînvie. Silueta se îndreptase, ochii erau strălucitori, chipul volutar ca altădată. M'am așteptat atunci — în mod absurd — să-l văd dintr'odată oprind pe unii din cei cărora le făcea cu mâna un semn de încurajare și așa cum se găsea să pornească cu ei în noapte.

Dar nu.

În urma ultimului automobil, a rămas vreme, nemiscat cu privirea ațintită în întuneric. Țigara se consuma singură între degetele înmănușate. Din când în când rotocoale de serum cădeau pe mantaua udă pornind în șiroaie cenușii. Ploaia se'nțețise aburind strada pustie și lucie dealungul căreia se reflectau melancolice becurile de gaz.

„La dernière Deesse” lăsa impresia nehotărâtă încă, a primului fir argintiu.

„La hommes nouveaux” nu mai îngăduia nici o îndoială: părul cărunt, trăsăturile obosite. Dar era tot el, incomparabilul, omul care a scris „Civilizații” și „Bătălia”. Aceiași eleganță, aceeași vervă. „Le dernier Dieu” nimic, nimic.

Să fie oare cu puțință? Am încercat zadarnic dealungul celor 300 de pagini să găsesc ceva din tot ceace a fost Farrere.

Claud Farrere!

Dar numele acesta reprezintă o întregă epocă, epocă care s'a sfârșit iremediabil odată cu războiul și de care acei ce au trăit-o desigur nici nu și-au dat seama; reprezintă o sinteză, sinteză datorită în parte întâmplării care a voit ca francez după tată și italian după mamă, coborând din ultimii dogi ai Genui să numească toate calitățile esențiale și caracteristice celor două popoare. Inteligența pătrunzătoare și mobilă, eleganță și delicatețe sufletească, cavalerism dus la exagerare spirit, vervă, împletite pe un grăunte de spirit himeric și sensibilitate conținută, aceste calități formează o linie curbă închisă, înălțându-se și decurgând unele dintr'alte pentru a compune acel ceva specific operei lui Farrere.

Datorită inteligenței pătrunzătoare, cu o logică foarte strânsă, raționa rece, perfect obiectiv, reducând lucrurile la semnificația lor primitivă la un schelet din jurul căruia doboră tot ce inutil societatea a găsit cu cale a adăuga sub chipul prejudecăților, deformând înfățișarea acelor lucruri. Delicateța și eleganța sufletească, îl ajuta să știe să aleagă din dărâmături ceace merită să fie păstrat și adăugat la acel schelet.

Spiritul himeric și cavalerismul îl îndemna mereu să încerce a pulveriza în jurul său ceva din felul lui de a vedea și mai cu seamă de a înțelege, să trezească în cei ce-l citesc demnitatea personalității, demnitate ce constă în raționament obiectiv ce trece peste prejudecăți și peste instincte, (Les Civilisés) să îi facă să simtă tot minunatul estetic interior al gesturilor și atitudinilor

administrate și o mare parte din ele rămăseseră—din greșeală—prin buzunarele unor politicieni, cari nici în acele vremuri n'au fost mai buni decât sunt astăzi. Garanția de 10.000 de coroane n'a mai putut fi pusă la loc și astfel „Tribuna” a încetat să mai apară pe ziua de 16/29 Aprilie, 1903. Cuvântul de încheiere, scris de regretatul Ioan Scurtu, îl vom reproduce în numărul viitor, ca un document al vremurilor de grea cumpănă pentru noi.

De-odată cu anunțarea încetării apariției se anunța cititorilor că un nou organ al partidului național va apărea în curând. N'a mai apărut însă nimic fiindcă comitetul partidului național era atunci demoralizat prin faptul, că n'a știut să aprecieze după însemnătatea ei reală mișcarea activistă, ci s'a încăpățânat — acesta e termenul cel mai propriu și pentru alte atitudini ulterioare ale partidului — să continue o politică de pasivitate, condamnată de masele mari ale românilor din Ardealul de-atunci. Nu numai că n'a mai apărut nici un alt ziar, dar la lichidarea societății de editură comitetul partidului național n'a fost în stare să mențină măcar toată săptămânală „Foaia

Poporului”, ci a vândut-o, spre rușinea neamului, unui sas, care fusese conducătorul tipografiei.

În modul acesta, puțin onorific, a sfârșit marea acțiune politico-culturală, inaugurată de vechii tribuniști cu Ioan Slavici în frunte. S'ar putea spune că moartea „Tribunei” a însemnat și înmormântarea partidului național ca organizație formală. Locul lui a fost luat de „opinia publică”, care se formase în cursul ultimelor două decenii, și care se manifesta pe toate terenurile vieții, fără a fi dirijată de vre-un comitet ales a nume. În locul „comitetului” partidului național am putea spune că s'a impus „ideea” națională ca indicator singură și sigură a drumurilor și scopurilor, spre care trebuia să meargă poporul român. Presa nu mai era a partidului național propriu zis ci ea servea numai cauzele care se cuprindeau în programul de odinioară al partidului, modificat după cerințele progresive ale vieții. Dar slăbiciunea cea mai mare a oficialității partidului național a fost totala lipsă de înțelegere a progresului în viață, mai cu seamă în privința culturală.

ION BAILA

(„L'homme qui assassina” și „Les petites alliées”) și să toarne puțin idealism și ironje ușoară, puțină eleganță interioară pentru ca raporturile dintre oameni să alunece mai ușor („Les hommes nouveaux”).

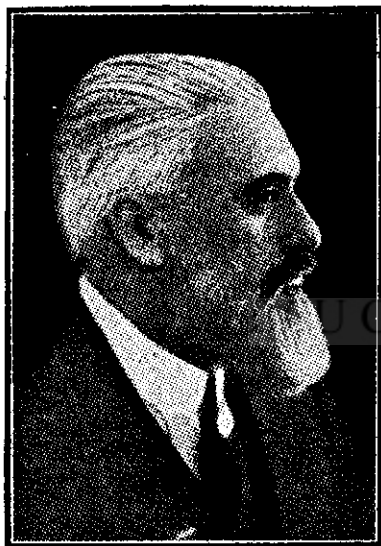
Cea mai bună cale, nu pentru a ajunge, dar cel puțin pentru a se apropia cât mai mult de această tratare era romanul genul poate cel mai greu de literatură, deși aparențele ar spune contrariul.

Și Claude Farrère a fost un maestru al romanului.

El și-a dat seamă că romanul poate fi excelența tribună cu o singură condiție: să nu se simtă aceasta.

Nu tirade și nici imaginea unei vieți în care evenimentele se succed arbitrar pentru a da meritu dreptate autorului. Totul trebuie să decurgă conform logicii celei mai evidente a sentimentelor pentru a da cât mai mult iluzia realității. Și aceste sentimente nu autorul trebuie să le arate. Viața interioară a personajilor trebuie să se desprindă pe nesimțite din viața exterioară.

Claude Farrère niciodată nu intervine direct.

CLAUDE FARRÈRE

„Nu trebuie — mărturisea el odată lui André Lang — să-mi spui că personajul X simte într'un fel sau altul, să-mi impui să cred că are un anumit caracter. Cum vrei să te cred? Fă-mă să mă conving după atitudinile sale în situații caracteristice cari să mă poată convinge”.

Autorul trebuie să se efaceze cât mai mult în cursul romanului pentru ca cititorul să uite de existența lui, care poate avea influență asupra mersului evenimentelor.

Uneori însă luat de sivoiul proprii sale pasiuni tărât de revolta pe care i-o inspiră unele hipocrizii circulând nesătânjenite de nimeni sub sordidul domino al imoralei morale curente, Claude Farrère uita de aceste principii și — dar aceasta se întâmplă rar — apărea direct în tirade energice. Dar și atunci eșirile acestea erau îmbrăcate în atât de elegantă ironie, erau contopite în atmosfera de aristocratică intelectualitate a romanului încât tribuna ce o clipă se întrededea în dosul lor nu rupea întru nimic perfectă armonie a ansamblului.

Claude Farrère a fost un maestru al romantismului.

A fost...

Nimic din toate acestea în „Le dernier Dieu”.

LA TEATRUL NAȚIONAL: Glafira de Victor Eftimiu

Mi-ar fi părut rău, dacă direcția nouă a teatrului Național n'ar fi reprezentat pe „Glafira”. Prima hotărâre a comitetului de lectură a fost biruțită de considerația, că nu se poate respinge piesa, înfățișată de un autor consacrat la rampa și la casa teatrului Național, căreia i-a adus bogate încasări. Și considerația aceasta în funcție de casa de bilete a fost desigur un temei foarte serios, căci direcția teatrului Național a trimis Marți (7 XII) la ziare, o notiță, în care spunea că la prima reprezentație a „Glafirei”, s'au vândut bilete de 79.000 lei.

Prin urmare, publicul apreciază piesele d-lui Victor Eftimiu, chiar dacă în comitetul de lectură s'au trudit a lăunări de voturi de respingerea pieselor. Publicul vrea numele d-lui Victor Eftimiu. Ii plac principal lucrările dramatice ale acestui autor.

Și sensibil, cum e publicul la compasiunea nedreptăților se manifestă mai dărz solidar, față de acela, sau aceea, contra cărora a auzit că s'au urzit nedreptăți. Poate că la acestea ar fi să se adauge un motiv de apreciere inițială a piesei d-lui Victor Eftimiu.

Piesa nouă a d-sale e tragedie. Și publicului actual, îi conving acum tragediile la teatru. Se întâmplă așa de dese și așa de grave lucruri în viața de toate zilele, încât brutalitățile au devenit comune. A rămas doar teatrul — apropiat de public — să mai emoționeze, să mai procure stări de duioșie, să mai înfioare. Și ce gen teatral vreți să înfioare mai intens, ca o tragedie?

Glodomir e un căpitan viteaz din armata regelui Simeon Cocoșatul. În luptele cu tătarii, Glodomir conducător al oștirilor aliate (ale lui Simeon Alexandru cel drept și Marco Crai) a biruit. Biruința lui e sărbătorită. Alexan cel drept și Marco Crai îi dăruiesc drept recunoștință onoruri și bogății.

Dar regele Simeon Cocoșatul, rău, pă-

țimaș și fățarnic, nu poate suferi gloria căpitanului său. Gloria acestuia îl întunecă pe el și acoperă existența militară a fiului său menit să fie moștenitorul tronului, Don Loredan. Atunci Simeon Cocoșatul hotărăște prăpădirea lui Glodomir. Iși spune dorul, părintelui Gligore și acesta inițiază pe un călugăr să fie călău. Călugărașul execută poruncile. Omoară voios pe Glodomir și pe 2 copii ai acestuia. Glafira, soția lui Glodomir e disperată. Află cine-i criminalul adevărat și-i jură răzbunare. Glafira rămâne la palatul lui Simeon Cocoșatul. Se poartă așa fel, ca să inspire dragoste și lui don Loredan și lui Ingomar — unul dintre dușmanii soțului său. Înlanțu-este cu pasiunea amoroasă până intra-tăta pe don Loredan, încât îl determină să ucidă și pe Ingomar și să-și omoare și pe tatăl rege, Simeon. Glafira se simte răzbunată și se omoară.

Aceasta-i tragedia „Glafira”. E scrisă în versuri, nu totdeauna egale și nu toate cu ținută pur literară. În această privință, înlesnirea versificării d-lui Victor Eftimiu adesea îi e dăunătoare.

Are însă unele monologuri, într'adevăr remarcabile, prin amploarea elocvenței mai ales.

Piesa a fost pusă în scenă de autor însuși, care a dovedit încă odată ce priceput director de scenă e și cât de bine știe să armonizeze decorul cu piesa ca să dea efectul spectacolului al umplerii scenii totdeauna, al împlinirii cu cerce în limbajul obișnuit se zice că „ia ochii”.

D. Victor Eftimiu e poate cel mai meșter dintre autorii dramatici în a-și înfășura lucrările în ceea ce birue mulțimea și făurește succese, — în partea spectaculoasă. Este evident acesta un merit personal. Spectacolul dă o iluzie de grandoare, provoacă o emoție amplă dincolo de realitățile sbuciumate ale personajilor de pe scenă, care rămân ori roabe ale unei fatalități (numească-se această fatalitate uneori voința autorului) ori victime ale unei împătimirii pe care n'ai de ce, să fi le mai explici, fiindcă autorul le arată natural legate de unele degenerări fiziologice.

Așa de pildă e Simeon Cocoșatul. Simți, că trebuie să fie rău, invidios, laș, meschin, fiindcă-i cocoșat. Așa călugărașul călău, grimat ca să apară o sinistră stărpitură.

Un subiect banal... ori ce subiect este astăzi banal dar totul este maniera de a-l trata și această manieră e atât de oarecare, ștearsă, fără culoare fără caracter, uncori dezolant de vulgară, coborând până la tonul romanului foileton. Am avut impresia că întocmai ca marinul ce adaptase costumul mexican pentru a fi în ritmul vremii, Claude Farrère aruncă tot ce îi era caracteristic pentru a adapta maniera modernă în care e firesc să fie stângaci ridicol chiar. Lucru aproape de necrezut dar este precis că în „Le dernier Dieu” găsești influențe s'răine, din generația tânără. Foarte mult, neînchipuit de mult Dekobra, ceva mai puțin Paul Morand (în special plecarea din Moravia la Viena) uneori Edmond Jaloux și chiar ceva Carco (episoadele cu Laurelle). Un conglomerat palid și heteroclit.

Da, sunt și pasagii bune dar... nu e Claude Farrère.

De altfel nici nu e genul lui. Farrère a fost primul rând o inteligență. Ceece avea de interesant erau ideile și forma elegantă învăluită într-o discretă sensibilitate care oferea aceste idei. Or „Le dernier Dieu” este un studiu psihologic amestecat cu o acțiune când simplă, când complicată, ce lasă o penibilă impresie de ceva dezechilibrat, șovăitor, de o cramponare inutilă în speranța unei reînnoiri.

„Le dernier Dieu” este ca una din nesfârșitele chipuri banale și anonime pe cari le întâlnești pe stradă și pe cari le ai uitat în clipa în care au dispărut din cercul privirei.

Claude Farrère a îmbătrânit...

de
și de P. IGIROȘIANU

Cred, că d. Victor Eftimiu a realizat în Glafira mai mult înfățișarea brutală a tragicului. Partea de spectacol a dominat măcinarea tragicului intern sufletească. Și din acest punct de vedere, d-na a realizat într'adevăr o tragedie corespunzătoare actualității, când par'că nu-i destulă vreme pentru introspecțiune și analiză amănunțită.

D-na a știut să-și aleagă foarte bine actorii cari să susțină rolurile. Viteazul, puternicul, gloriosul Gladimir a fost d. Bulfinski, admirabil în ținută marțială și cu atât mai de compătimit de public după ce s'a aflat, c'a fost ucis mișelește. Don Loredan, fiu iubit, a fost d. Vracca. D-na are toate mijloacele tinerești ca să fie un cavaler iubit și care să nu dea înapoi dela nici o jefă numai să nu i se lipescă epitetul „laș”.

În bătrânii Domni aliați ai lui Simeon, au fost d-nii Victor Antonescu, — totdeauna cu o mască impunătoare — și Theo.

Dar în rolurile de ponderă dramatică; pivoții piesei au fost d. Calboreanu și d-na Agepsina Macri-Eftimiu.

D. Calboreanu în Simeon Cocoșatul a fost într'adevăr drăcesc. Urgia unui suflet rău, crivățul mișeliei și vraștea fățurniciei au fost redade de d. Calboreanu cu o putere neîntrecută.

Iar d-na Agepsina Macri-Eftimiu în rolul Glafirei a dat prilejul să i se aprecieze nefățarnit, însușirile de tragediană.

A face să nu se cunoască nota de convenționalism dintr-o tragedie tearală, a lega suferința și gândul de răzbunare, a împleti dragostea calculată de puterea amintirii unei iubiri cernite, atârnă de însușirea artistei de talent.

Și d-na Agepsina Macri-Eftimiu a vădit cu prisosință talentul impozant.

Mi-a plăcut mult felul cum a înțeles să susțină un rol modest în formă, dar cu importanță în fond, d-na Hotineanu, în Maica Minodora.

În Ingomar, invidios și tovarăș al crimelor lui Simeon, a apărut d. Pop Marțian, viu, vibrant sigur de sine.

Nu cred însă că au fost dirijați cum se cuvine să apară în caricaturi, d-nii Grigoriu și Nicolau, în părintele Gligore și călău.

Chemări la rampă mai insistente ale autorului și aplauze mai în ropote, de mult n'am mai văzut la teatrul Național, la vre-o piesă originală, ca la aceasta a d-lui Victor Eftimiu.

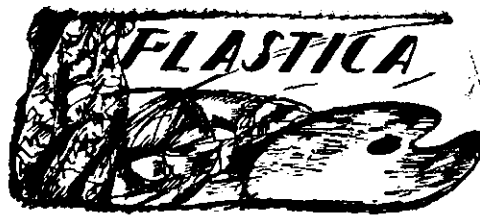
B. CECROPIDE

CERCUL „SBURATORUL”

În ședința de Duminică 5 Decembrie d. F. Aderca a citit ultima năvelă din seria „Grădinăriilor” care figurează în volumul „Femeia cu carnea albă” — ce se găsește sub tipar. D-na Mia Frollo scriștează într'un portret literar personalitatea scriitoarei Hortensia Papadat Bengescu, după care d-na Bengescu a urmat cu un fragment dintr'un nou roman. S-au citit poezii din poezii I. Barbu, G. Nichita, Sanda Movilă, C. Baltazar, etc.

În asistență remarcăm pe d-nele T. Lovinescu, Cella Lahovari, Paula Petre, d-rele B. Delavrancea, Ticu Archip, Sanda Movilă și d-nii E. Lovinescu, Liviu Rebreanu, I. Călinescu, I. Valerian, G. Zamfirescu, etc.

HENRI MATISSE

Je travaille tant que je peux et le mieux que je peux, toute la journée. Je donne toute ma mesure, tous mes moyens. Et après, si ce que j'ai fait n'est pas bon je n'en suis plus responsable : c'est que je ne peux vraiment pas faire mieux.

După această, tulburător de modestă mărturisire, urmează poate să-l socotim pe Matisse un lucrător abil, sclav al senzației imediate ?

Un halucinat ?

Un inconștient vibrant ?

Sau — fiindcă mulți au fost inclinați s'o creadă) — un farseur inteligent și rapace ?

Nu este nici una, nici alta — acest Matisse în jurul căruia neputincoșii au făcut atâtea legende mai mult josnice decât răutăcioase iar criticiștii au născocit sumedie de torturătoare pretexte literare ca să-l înalte, din interes sau din snobism, până la compromitere.

Un fapt rămâne cert : actuala producțiune picturală, europeană, — (vorbind de aceea care resfrânge mai multă seriozitate) — este încă sub suggestia viziunii lui Cézanne, Matisse și Derain.

Colegul și prietenul meu, Francisc Șirato, a scris cum încă nimeni, cel puțin la noi n'a izbutit să scrie) — pagini fermecătoare și adănc susținute despre arta încăpățânatului provansal, care a dat fluidității cromatice a impresionismului lovitură de grație.

Cézanne — constructor chromatic — (pictura lui este matematic gradată) — nu vroia să fie de cât interpretul credincios al naturii, în aspectele ei complete (formă și culoare) — ceiace, firește însemna un pas peste concepția impresionistă, mărginită numai la reproducerea fidelă a jocului spectral.

Derain este și el un dușman al impresionismului — (Ressu al nostru, i-ar fi, fără disproporție, un egal corespondent în pictura românească) — dar un dușman cu parti-pris adică mai puțin instinctiv de cât Cézanne, cu alte cuvinte mai cerebral. (Derain, o mărturisește, are superstițioasă admirație pentru clasici. Cézanne era un izolat — în timp și spațiu).

Deși neprieten al impresionismului, Matisse n'are nimic comun, nici cu Derain, nici cu Cézanne.

Sau, mai bine zis, îi completează pe ambii în lupta contra sclaviei impresioniste.

Dar cu arme proprii, cu o știință picturală, cu o sensibilitate și o ingenuitate încă necunoscută până la el, în evoluția universală, a picturii.

Ceiace predomină în arta lui Matisse — și eucerește, este fără îndoială, culoarea.

Nu culoarea robită modelării, ca la Derain nici culoarea care se frânge în trepte de valori ca la Cézanne, ci culoarea pură, liberă, avântată, capricioasă, nebună — zburdând pentru simpla plăcere a ochiului în arabescuri neașteptate și îngemănări surprinzătoare.

1) Vezi seria de articole din „Cugetul românesc”.

Totul scaldat într-o lumină, care nu urmărește să stabilească valori și să hotărască volume — ci să cânte, în culori și pentru culori, sărbătoarea și triumful culorii.

N'aș putea spune în ce măsură arta lui Matisse are un stil, în sensul consacrat de tradiție.

Dar un stil Matisse există — fiindcă arta lui Matisse nu e manieră, cu alte cuvinte nu e izvorâtă din mână, ci dintr'un întreg complex al unui temperament aparte, dintr'un suflet cu frumuseți lăuntrice, viu, dintr'o viziune originală, care precedează opera.

Stilul lui Matisse, este însuși Matisse visătorul în culori, orchestrantul cromatic, cu deosebită predilecție, instinctivă, pentru ciripitul de lumină al violinelor.

Și trebuie să adăugăm, pentru acei cari mai pregeată încă în recunoașterea superiorității spiritului latin în pictură — stilul lui Matisse este eminent francez, adică echilibrat, fără pedanterie, grațios, fără subrezenție și moft, clar, mai cu seamă clar de o claritate care atinge uneori copilărescul în ceiace are el mai spiritual, mai comunicativ, mai cuceritor.

N. N. TONITZA

PREMIILE ACADEMIEI ROMANE

Sesiunea din 1927 a Academiei Române, se anunță bogată în premii. Se așteaptă cu nerăbdare, în special, marile premii Năsturel, Eliade, (de 12.000 și 50.000 lei) neacordate în anii trecuți. Concurenții vor trimite lucrările până la 31 Dec. a. cor. și se vor conforma următoarelor condiții :

Operele publicate vor fi depuse în trei exemplare, însoțite de o cerere scrisă și semnata de autor, sau de un membru activ ori corespondent al Academiei.

În cerere, candidatul va indica premiul la care candidează.

Un autor nu poate prezenta în același an aceeași scriere la mai multe premii, nici mai multe scrieri la diferite premii.

O scriere prezentată într'alt an la un premiu și nepremiată, poate fi prezentată în anii următori la concursul aceluiași an al altui premiu, numai dacă este reînviată în părți esențiale, într'o nouă ediție.

La concursul premiilor poate fi admisă nu numai o operă întreagă, ci și o parte dintr'o operă, cu condițiunea ca această parte să fie de sine stătătoare.

Lucrări cu caracter literar se pot prezenta numai la premiile Năsturel, Eliade Rădulescu, Adamachi.

La premiile Năsturel, — conform testamentului, — pot fi aduse numai scrieri în limba română. La premiile Eliade Rădulescu și Adamachi sunt admise și opere scrise de autori români sau străini într'una din limbile latină, italiană, franceză, germană sau engleză, dacă lucrarea va trata despre țara noastră.

Traducerile din limbi străine în limba română pot fi premiate numai dacă sunt făcute după opere clasice și dacă învingerea dificultăților unei perfecte traduceri în versuri românești va constitui adevărate opere literare ale limbii române.

Toate lucrările prezentate trebuie să fie scrise în ortografia Academiei.

E C O U R I

SCRITORII

□ D. E. Lovinescu a dat la iveală al doilea volum din Istoria literaturii române contemporane, tratând despre Evoluția criticii literare dela 1900 până în zilele noastre. Prefața lămurăște în câteva rânduri planul lucrării: „Inclinat criticii privită ca o disciplină aplicată în domeniul exclusiv al evaluărilor în literatura noastră modernă el nu se ocupă, deci, nici de istoria literară, nici de studiile de estetică generală și nici de studiile de literatură străină”.

Lucrarea tratează cu bogate informații și vederi de sinteză capitolele: Critica sămănătoristă, critica poporanistă, critica estetică, critica simbolistă și critica nouă.

E inutil să atragem atenția asupra importanței lucrării d-lui Lovinescu. Ea împreună noutatea genului în literatura noastră cu pasiunea eruditului. Asupra celor două volume până acum apărute, din Istoria literaturii române contemporane, vom stărui în curând.

Lucrarea e apărută în excelente condiții tehnice în editura „Ancora-Benvenisti” 303 pag., lei 90.

□ A apărut în editura „Ancora-Benvenisti” romanul d-nei Hortensia Papadat-Bengescu: Concert din muzică de Bach, din care revista noastră a avut cirstea să publice numeroase fragmente.

Asupra acestui volum în care arta autoarei Feocioarelor despletite, strălucește mai intens ca oriunde, vom reveni pe indelele.

REDACTIONALE

Primim și înregistrăm — fără comențar — următoarea c. p. din Iași.

Stimate Domnule Director!

Mă surprinde faptul că până în prezent n'afi publicat traducerea mea „Esteră” din Saaber Masoch.

Vă rog să binevoiți a o publica în numărul viitor al Stimatului D-voastră ziar.

Cu deosebită stimă,

Carol Drimer.

REVISTE

□ „VIATA ROMANEASCA”, Anul XVIII, nr. 10).

D Ionel Teodoreanu publică episodul „Rodica” din Drumuri, al doilea volum al Medelenilor. Adolescență aromată, impertinentă și poetică — capitolul iradiază de aceeași bucurie, realitate și stil, din care d. Ionel Teodoreanu și-a făcut o carieră literară. Tristețea la Ionel Teodoreanu se travestește în costum de balet.

Cum romanul e în curs de tipărire, în curând vom avea prilejul să revenim asupra talentului d-lui Ionel Teodoreanu.

Notele de drum ale d-lui I. Petrovici: „La mare și la munte” creionează un Balcic pitoresc dar mai ales filosofează pentru distincția atracțiilor de munte și de mare. Părerile d-sale nu vor fi pe placul amantilor mării. Dăm un citat, caracteristic și pentru scrisul d-lui I. Petrovici și pentru motivările sale:

Retras pentru o scurtă izolare în odăita unde fusesem găzduit, mi se infățișează nechemate în minte icoane dintr'o excursie în Carpați. Piscuri înalte ce trec dincolo de noui, lăsându-i umilți pe coastă; păduri nesfârșite de brazi, care încunună munții și străjuesc potecile; torente cristaline ce izbucnesc din stâncă și huesc prin văgăuni; la ora asfințitului, când brazii se înveșmântă într'o ceață albăstrie și soarele abia mai stăruiește pe un tapșan, clopot de la schituri și tălângi dela cirezile ce pasc. E frumoasă marea, — dar n'are aface cu muntele!

Caut o rațiune acestei preferințe și cu cât îmi limpezesc gândurile mai bine, îmi pare că găsesc mai multe. Este alevărat că marea e superioară prin puritatea colorii, față de oricare peisaj al uscatului și totodată procură fiorul infinitului într'o măsură mai mare ca muntele cel mai uriaș. Dar abstracție făcând de asta, câte lucruri are muntele! Și să las la o parte faptul observat de atâta lume că marea este — cu mici nuanțe — acciși, pe când privești de munte prezintă neîncetate variațiuni. (Marea ar fi ca un autor care nu se poate înof, imitându-se într'una; muntele, autorul care variază dela operă la operă).

D. I. Șiadbei scrie despre componența neamului românesc, observații și rezerve la studiul etnologic al d-lui O. G. Lecca, publicat tot în „Viața Românească”.

Un savant studiu: „Psihanaliza judiciară, semnează d. Petre Marcu. De acelaș scriitor avurăm în „Gândirea”, ultimul număr, un foarte interesant eseu: „Dezaxare”. Despre pacturile franco-român și italo-român, o bogată cronică externă de d. Const. I. Vișoianu.

La „Miscellanea”, savuroase note elegiace despre genul poetic sau cum spunea Eliad: arta de a versiface.

□ GANDIREA (VI, 6—8). E aproape un număr înclinat domnișoarei Elena Văcărescu, ambasadoarea noastră culturală în Occident. Însăși d-sa scrie prețioase Mărturisiri frământări sufletești ale unei române transplantată în altă literatură. D. Vasile Munteanu scrie o notă despre personalitatea d-soarei Văcărescu și traduce o poemă nostalgică: „Eu și țara mea”. D. Matei Carageale continuă romanul „Craii de curtea veche” și d. Gib. I. Mihăescu începe o nvelă „Uritul”. Vom vorbi după terminarea ei. O vizită la Pirandello relatează d. Alexandru Marcu. „Alecsandri ca dscripțiv” — un studiu asupra Pastelurilor — cu apropieri între Eminescu și Alecsandri și cu vederi noi pentru un nou Alecsandri — scrie d. Tudor Viannu. Suggestii grave în articolul „Problema cărții — în jurul cărții franceze” — semnează d. Emanoil Bucuța. A prelua din tributul ce se plătește cărții franceze, ca să încurajezi literatura română originală și de traduceri și a ridica nivelul cititorului, ni se pare o idee demnă de adăncit.

Despre schița critică „Grigorescu” a d-lui F. Sirato, am amintit în numărul trecut. Despre acuratețta tehnică a revistei, elogiul n'ar adăoga nimic nou.

RAMURI-DRUM DREPT (XX, 7—9, 1926).

D. N. Iorga scrie despre poetul sas, Eduard Scullerus, mort în floarea vârstei. Poezia lui e plină de ecouri ardelene. „Scrisoare” e titlul unei poezii de dragoste, amintind și în factură și'n pseudonim pe Dimitrie Anghel, a d-soarei Zulnia Canta.

D. Gib. I. Mihăescu, acest tânăr și magnific maestru al prozei contemporane, publică o nvelă din toate punctele de vedere magistrală.

Recitesc epitetele. E așa de plăcut — și așa de rar — să formulezi un elogiu din plin. Nvela se intitulează Squarul și e un model al genului. Când un scriitor posedă în acest grad puțința de a varia pe tema aceleii fantazii sălbatice din care extrage ca dintr'o nesecată sursă petroliferă, nu știi dacă trebuie să stăruiești cu deamănuntul asupra meritelor, să citezi înălțuirea dramatică a momentelor, să citezi pentru vigoarea scrisului și

pentru darul de plasticitate pe care îl posedă în așa de mare grad (e în Squarul un pasaj al furtunii de o poezie și de o noutate remarcabilă) să îndemni pe cettor să se delecteze însuși, la sursă, cu creațiile acestui viguros scriitor, sau să regreși pur și simplu, îndărătnicia editorilor noștri care nu-și înțeleg nici interesele lor, necum obligațiile ce au pentru literatură de întârzie să-și smulgă manuscrisele lui Gib. I. Mihăescu.

D. D. Tomescu scrie despre junimism și sămănătorism și trasează o justă monografie spirituală a d-lui Mihail Dragomirescu pe care-l observă evoluând între Titu Maiorescu și N. Iorga. Capitolul despre actualitatea sămănătorismului ni se pare mai puțin convingător. Cam prea multă spuță trasă cu sita pe turta dunișale. Oricum, e o părere și adevărul e că nu se poate rezolva un capitol de istorie literară cu o notiță de revistă.

□ Sămbătă 11 c. apare „Viața Literară” cu articole poezii și critică semnate de Liviu Rebreanu, F. Aderca, I. Valerian, Pompiliu Constantinescu, G. Nichita; Al. Băduță etc.

EXPOZIȚII

□ In sala „Grigorescu” din str Doamnei Nr. 20, s'a organizat, sub îngrijirea d-lui Oscar Cisek, consilier artistic al ministerului de arte și criticul revistei „Gândirea” — una din cele mai interesante și instructive expoziții ale anului: Grafica românească. Vernisagiul a avut loc Duminică 5 Dec. cu care prilej d. Ștefan Nenițescu și-a dezvoltat conferința d-sale asupra gravurii românești, făcând minunate caracterizări în domeniul acestei foarte delicate arte.

CONFERINȚELE LICEULUI „MIHAIL-VITEAZUL”

Duminică, 12 Decembrie 1926, Bosnief Paraschivescu avocat — Noua constituție; Duminică, 19 Dec. 1926, Prot Popescu Moșoiaia, paroh — Limitele dintre știință și credință; Duminică, 9 Ianuarie 1927, Șt. Nicolaescu, prof. — Vechimea bis. Domnești-Sf. Nicolae din Curtea de Argeș; Duminică, 16 Ianuarie 1927, Tache Papahagi, prof. — Din etnografia poporului român (cu proiecțiuni); Duminică, 23 Ian. 1927, Fr. Chiriac, prof. — Aspecte din lumea Romanilor; Duminică, 30 Ian. 1927, Crist. Mironescu, prof. — O problemă și durere etnică; Duminică 6 Februarie 1927, Gh. Lefteriu, prof. — O preumblare prin Roma; Duminică, 13 Feb. 1927, M. Jacob, prof. — Despre ereditate; Duminică 20 Feb. 1927 Paul Papadopol prof. — Literatura pentru copii la noi; Duminică, 27 Feb. 1927, Scarlat Struțeanu, prof. — Orfismul în poezia lui Eminescu; Duminică, 6 Martie 1927, I. Croitoru, prof. — Din istoria muzicii; Duminică, 13 Martie 1927, Nicolae Ion, prof. — O călătorie la Sf. Munte (cu proec.); Duminică, 20 Martie 1927, Pr. V. Pocitan, prof. — O călătorie în Orient (cu proec.); Duminică, 27 Martie 1927, Andrei Nițulescu — Lumea română în momentul apariției „Măntuitorului” (cu proecțiuni); Duminică 3 Aprilie 1927, N. Cartojan — Părerii despre originea basmelor; Duminică, 10 Aprilie 1927, Ion Roman, prof. — Fizica și chimia vieții.

Conferințele încep la orele 4 p. m., intrarea liberă. După conferință, cinematograful și producții artistice.

Redactor **PERFESSIUS**